

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

KOMPARACE LITERÁRNÍ PŘEDLOHY A FILMOVÉ ADAPTACE

ADELHEID

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lenka Buchtová

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Jiří Staněk, CSc.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, duben 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych velice poděkovat panu PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc. za odborné vedení, mnoho cenných a užitečných rad, za trpělivost, podporu a čas, který mi věnoval.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 AUTOR LITERÁRNÍ PŘEDLOHY, REALIZÁTOR PODOBY FILMOVÉ.....	6
1.1 VLADIMÍR KÖRNER.....	6
1.2 FRANTIŠEK VLÁČIL.....	8
2 ANALÝZA LITERÁRNÍHO DÍLA.....	13
3 ANALÝZA AUDIOVIZUÁLNÍHO ZPRACOVÁNÍ.....	15
4 SLEDOVANÉ KÓDY A JEJICH ANALÝZA.....	17
4.1 PŘÍBĚH.....	17
4.1.1 První kapitola.....	18
4.1.2 Druhá kapitola.....	24
4.1.3 Třetí kapitola.....	29
4.1.4 Sedmá kapitola.....	36
4.1.5 Osmá kapitola.....	43
4.2 PROSTŘEDÍ.....	51
4.3 POSTAVY.....	56
4.3.1 Viktor Chotovický.....	59
4.3.2 Adelheid Heidenmannová.....	63
4.3.3 Vrchní strážmistr.....	65
4.3.4 Hansgeorg Heidenmann.....	67
4.3.5 Dívka s mlékem.....	69
5 KNIHA, NEBO FILM?.....	72
ZÁVĚR.....	75
RESUMÉ.....	76
SEZNAM LITERATURY.....	77

ÚVOD

V této bakalářské práci se budu zabývat komparací literární předlohy a filmové adaptace. Pro srovnání jsem si zvolila českou novelu *Adelheid* od Vladimíra Körnera a její filmové zpracování od Františka Vláčila. Jednotlivé realizace od sebe dělí pouze dva roky, novela je vydána roku 1967 a celovečerní film je natočen v roce 1969.

Toto téma jsem si vybrala především díky mé vášni ke knihám. Od okamžiku, kdy jsem se naučila číst, jsem nedala knihu z ruky. Rozčilovalo mě tvrzení vrstevníků, že leckteré příběhy jsou lépe zpracovány jako film než jako kniha. Myslela jsem, že je to o nezájmu o knihy a také o tom, že nechtějí používat představivost, kterou literatura dozajista rozvíjí.

Došla jsem k tomu, že je zajímavé postavit vedle sebe dva různé světy, jako je film a kniha. Pozorovala jsem rozdílnosti v jednotlivých zpracováních, a to především z pohledu děje. Ráda bych tedy na tomto konkrétním příkladu poukázala na to, jaké kontrasty můžeme najít mezi filmovou adaptací a její knižní předlohou.

V této práci budu sledovat tři ze strukturních složek – příběh, postavy, prostředí – a analyzovat základní komunikační kódy obou artefaktů. V těchto rovinách budu hledat, v čem je audiovizuální dílo odlišné od své předlohy, a nebo v čem se naopak shodují.

První kapitola zahrnuje seznámení s oběma autory a jejich portréty. Druhá kapitola obsahuje analýzu literárního díla a v kapitole následující se věnuji analýze audiovizuální podoby. V kapitole čtvrté jsou jednotlivě rozebrány výše zmíněné kódy. Každý sledovaný kód nejdříve zanalyzuji z pohledu literárního díla, dále z pohledu filmové adaptace a nakonec tyto dva světy postavím proti sobě a provedu komparaci. Pro snadnější srovnávání jsem rozdělila filmový příběh na stejné dějové oddíly, jako jsou v knize členěny kapitoly. Pátá kapitola bude pojednávat o mých úvahách nad otázkou, zdali kniha, nebo film?

Cílem této bakalářské práce je porovnat, jak a v čem se liší pojetí příběhu, postav a prostředí režisérem Františkem Vláčilem oproti literátovi Vladimíru Körnerovi.

V závěru se pokusím shrnout veškeré získané poznatky.

1 AUTOR LITERÁRNÍ PŘEDLOHY, REALIZÁTOR PODOBY FILMOVÉ

1.1 VLADIMÍR KÖRNER

Vladimír Körner se narodil 12. října 1939 v Prostějově. Prvních šest let svého života prožil v obci Uhřice u Kojetína na Hané, kam jeho rodina odešla po odsunu ze Sudet. Tam došlo i k události, která zásadně ovlivnila Körnerův život i tvorbu. Před jeho očima, v jeho šesti letech, byl 7. května 1945 Němci zastřelen jeho otec, důstojník Československé armády. Po této události se s rodinou přestěhovali do Zábřehu na Moravě, kde se jeho otec narodil.

Vladimír Körner nebyl dobrým studentem, tak si nejdříve udělal kurz a stal se sedlářem a podkovářem. V letech 1954 až 1957 studoval na Průmyslové škole filmové v jihočeských Čimelicích. Poté chtěl studovat na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kam nebyl přijat, ale v roce 1963 vystudoval na pražské Filmové fakultě Akademie múzických umění u profesora F. A. Dvořáka obor dramaturgie. Již za studií si ho všiml jeho vyučující světové literatury Milan Kundera. Kundera zaujal rukopisem svého prvního románu *Slepé rameno*, Kundera mu pomohl s přípravami k vydání, ke kterému na poslední chvíli nedošlo vinou cenzury. Při studiu na FAMU už také působil jako dramaturg Filmového studia Barrandov. První scénář napsal k filmu *Deváté jméno* (1963). Po studiích působil jako učitel na Filmové fakultě AMU (učil například Jana Hřebajka) a pro Filmové studio Barrandov pracoval jako scénárista a dramaturg až do roku 1991, kdy byl propuštěn pro nadbytečnost.

Podle jeho scénářů se točila řada filmů jak od českých režisérů - na filmech *Údolí včel* (1967), *Marketa Lazarová* (1967) a *Adelheid* (1969) spolupracoval s Františkem Vláčilem, snímek *Zánik samoty Berhof* (1983) vznikl v režii Jiřího Svobody, tak režisérů slovenských - s Miloslavem Lutherem spolupracoval na televizním seriálu *Lékař umírajícího času* (1984), na filmu *Anděl milosrdenství* (1993), a polských (Janusz Majewski – *Kainovo znamení*, 1989). Vladimír Körner tvrdí, že s režiséry Vláčilem a Lutherem

ho stmelovala těžká doba, ale k více společným spolupracím nedošlo, protože se podle něho nezachovali dobře v okamžiku úspěchu a film připisovali pouze sobě.¹

Vladimír Körner píše knihu až ve chvíli, kdy příběh obstojí jako film, protože film dokáže prověřit, jestli je literatura dobrá. Myslím si, že i tento přístup stojí za jeho úspěchy a oblíbeností u čtenářů. Věrohodnost příběhu i postav v jeho próze zaručuje to, že příběh píše s vidinou konkrétních hereckých postav. Tvrdí, že se mu vše snáze vybavuje. Příběhů, které vyšly pouze jako kniha, moc není, patří mezi ně například *Písečná kosa* či *Slepé rameno*.

Příběh Adelheid je výjimkou, nejdříve vyšel jako próza, protože scénář se v 60. letech dlouho nerealizoval a dvakrát byl zakázán. Scénář k Adelheid byl přepsán na novelu a kniha byla vydána roku 1967. O tři roky později byl do kin distribuován film Adelheid a Vladimír Körner byl s realizací poprvé velmi spokojen. Ale ohlasy byly z počátku mnohem větší v zahraničí než u nás. Taktéž tomu bylo i u filmu *Údolí včel*, který u naší kritiky v roce 1967 propadl. Oblibě se příběh začal těšit až později.

Často kritizován bývá Vladimír Körner za to, že má jen jedno velké literární téma, kterým je válka a s ní spojená osamělost a krutost. Právě krutost odsuzují diváci u jeho příběhů jak v próze, tak ve scénářích. Körner však knihy píše pro vlastní potřebu a psaním se zbavuje svých problémů a vzpomínek. Nezajímá ho jestli jeho knihy lidé čtou, či nikoliv. Ale jeho příběhy si čtenáře vždy dříve nebo později najdou, a to mnohdy napříč generacemi. Protože čas lidem většinou ukáže, že život je mnohem krutější než jeho příběhy. Smyslem je také ukázat čtenářům, že historie se prolíná se současností a že v minulosti můžeme spatřovat budoucnost. To ukazuje na příkladu, že poslední století minulého tisíciletí končí válkou na Balkáně, stejně jako tam válkou začalo. Ve svých dílech tedy vede skrytou kritiku společnosti či politického stavu přes téma historie.²

Ve svých dílech nelpí na slovech, ale na atmosféře. Často a rád také propojuje kontrast krutosti lidí a lyriky přírody. Typické pro jeho příběhy je i to, že na válku nahlíží

1 KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: 2009, s. 78.

2 ŽALMAN, Jan. *Umlčený film*. Praha: 2008. s. 302.

očima obětí, nikoliv hrdinů. Obětmi vidí pozůstalé, ženy a děti. Tvrdí, že dobrý autor se pozná podle toho, jak píše ženské postavy, protože ty jsou světem citu.

Mně je na panu Körnerovi velmi sympatické to, jak si stojí za svým názorem bez ohledu na to, co si o něm myslí ostatní lidé. Je to velmi patrné z jeho postoje k odsunu Němců z našeho území. Ještě jako dítě byl přítomen u toho, jaké krutosti na Němcích čeští občané páchali. Podle jeho slov vznikly Čechy na bratrovraždě, a to se také projevuje na jeho občanech, kteří se obvykle nepříteli dlouhá léta mstí. On si ale myslí, že jedinou povinností vítězů je soustrast s poraženými, kterou tenkrát Češi neprokázali. On od roku 1989 nenapsal nic v protiněmeckém duchu, protože měl pro Němce pochopení, když byli na kolenou. Za tento názor sklidil velké množství nenávistných reakcí. Vladimír Körner si však i přes to za svým názorem stojí a zůstává věrný sám sobě.³

1.2 FRANTIŠEK VLÁČIL

František Vláčil se narodil 19. února 1924 v Českém Těšíně, který byl tenkrát rozdělen na českou a polskou část po sedmidenní válce. Díky postavení jeho otce se přestěhovali do Frýdku Místku, kde Vláčil vyrůstal. Tam se také manželům Vláčilovým narodil roku 1930 druhý syn Vladimír, později v rodině přezdívaný „Vovka“. V tomtéž roce začal František Vláčil chodit na obecnou školu chlapeckou, která mu z počátku nedělala žádné problémy. Touto dobou se u něho začalo projevovat kreslířské nadání, které jeho rodiče podporovali.

Od roku 1935 navštěvoval místní státní reálné gymnázium, kde se jeho prospěch výrazně zhoršil. Malování ho tak pohltilo, že mu během gymnaziálních let věnoval většinu volného času. Na škole se také zapojil do školního divadelního souboru. Před školou upřednostňoval jiné věci. Byl romanticky založený, velice rád si užíval pocitu volnosti, nespoutanosti a samotářství, a tak se často toulal po okolí. Nebylo to ale žádné bezcílné poflakování, ale jeho toulky by se daly považovat za kreslířské výpravy. Jeho matka se usilovně snažila vylepšit jeho prospěch na gymnáziu, a tak k nim docházel domácí učitel. Díky tomu, že byl jeho otec podplukovník, tak si kromě domácího učitele mohla

3 KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: 2009, s. 5-237.

rodina dovolit i služebnou. Protože se jeho prospěch nelepšil, tak byl v březnu 1938 přesunut z Místku na gymnázium v Brně, kde měla jeho rodina příbuzné, u nichž mohl bydlet. Krátce na to byl jeho otec převelen do Brna ke 43. pěšímu pluku, takže celá rodina těsně před mnichovskými událostmi přesídlila do vnitrozemí. V Brně se však jeho prospěch nezlepšil, ale prostředí ho v mnohém inspirovalo. Jeho učitel tělocviku v něm vzbudil zájem o atletiku, takže začal trénoval běh přes překážky a zúčastnil se i několika závodů. V té době také došlo k seznámení s o rok starším spolužákem Olegem Susem, který měl velký rozhled a také ve Vláčilovi probudil hlubší zájem o literaturu a výtvarné umění.

Ještě při jeho studiu, na podzim roku 1943, obdržel výměr k pracovnímu nasazení v Říši, byl zařazen na práci v Kolíně nad Rýnem. V Kolíně byl přidělen na úklid města, protože sotva tam dorazil, došlo k náletu. Zanedlouho byl přeřazen zpět do Brna a úřady mu umožnily narychlo dokončit gymnázium. Nastoupil do firmy *Klöckner Deutz Feinbau G.m.b.H* ve městě Rájec-Jestřebí. Z té doby si Vláčil uchoval jednu výraznou vzpomínku, a to takovou, že když jednoho rána čekal na nádraží v houfu dalších dělníků, náhle se do neosvětleného nádraží vrátil rychlík, který v plné rychlosti vjel do nic netušícího davu. Z té chvíle si pamatuje hlavně tmou a křik zraněných, kterým se snažil pomoci.

V polovině května 1945 se dobrovolně přihlásil k základní vojenské službě, kterou si chtěl odbyt dříve, než se přihlásí na studia, kde chtěl studovat umělecký obor. V té době, kdy byl na vojně, bylo těsně po válce a jejich jednotka byla často nasazována na asistence k odsunu Němců nebo k hlídání davových protiněmeckých psychóz. Při své službě absolvoval školu pro důstojníky pěchoty v Brně, kde byl od listopadu 1945 zařazen k 3. leteckému pluku. Poté byl přeřazen do kurzu leteckých specialistů a následně byl převelen na pražské letiště Kbely, kde působil jako letecký mechanik. Od června 1946 studoval pilotní školu ve Šternberku, odtud byl vyřazen ke kancelářské práci na velitelství 13. tankové brigády v Olomouci. Během vojenské služby začal poprvé ve větší míře konzumovat alkohol.

Po skončení vojenské služby se vrátil zpět do Brna a přináší si lásku k letadlům, autům, motorům a automobilismu, což se několikrát odrazilo i v jeho tvorbě. V roce 1947 se zapsal ke studiu na farmacii v Brně, kam nikdy nenastoupil. Současně se přihlásil také

na Vysokou umělecko-průmyslovou školu v Praze, kde začal navštěvovat třídu Antonína Strnadela a Františka Tichého. Během zkoušek neměl kde bydlet, protože ho rodiče už nemohli tolik podporovat, a tak se vrátil do Brna. V Brně se zapsal ke studiu dějin umění a estetiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde jeho přítel Oleg Sus působil na stejné katedře jako odborný asistent. Při studiích navázal nové známosti v brněnských intelektuálních kruzích, navázal přátelství například s Josefem Kainarem nebo s básníkem Oldřichem Mikuláškem. Aby si mohl platit studia, tak začal pracovat v brněnském filmovém studiu kresleného a loutkového filmu. Tímto se mu podařilo skloubit studium s klidnou prací, při které mohl uplatnit své výtvarné vlohy.

Z počátku pracoval jako kolorista a konturista, později jako fázař, animátor a snímač. Vláčil se jako fázař podílel na animovaném filmu režiséra Jana Fuksy *Havran a žena* (1948). Ve studiu kresleného a loutkového filmu poznal také Alenu Texelovou, kterou si vzal a se kterou se mu později narodilo dítě. Dítě po porodu zemřelo, což mělo za následek vážné duševní onemocnění u jeho ženy Aleny.

Na jaře roku 1949 byla brněnská skupina kresleného a loutkového filmu v rámci centralizace výroby dětských kreslených filmů zrušena, a studio bylo přesunuto do Prahy a včleněno do studia Bratři v triku. Vláčil díky studiu zůstal v Brně a byl převeden do brněnského Studia vědeckopopulárního a naučného filmu, kde zase začínal od znova. Podařilo se mu ale plynule přejít od pomocných filmových profesí k režii, díky černobílému snímku *Lék č. 2357*, který převzal po režisérovi Vladimíru Sísovi. V roce 1952, když dokončoval poslední semestr, přišlo nečekané povolání do armády, které narušilo jeho pracovní i studijní plány. Byla mu nabídnuta práce ve vznikajícím armádním filmovém studiu Československý armádní film. Toto studio mělo zajišťovat výrobu filmů určených pro specializované armádní potřeby, ale i filmů pro širší veřejnost. Armádní filmové studio mělo vyčleněné provozní prostory na Barrandově, kde se tak potkávali filmaři obou studií. U Československého armádního filmu si Vláčil prošel třemi obdobími. Nejdříve byl v roce 1951 jako kapitán jmenován vedoucím režisérem ve skupině instrukčně výcvikové, poté byl v roce 1952 přeřazen do funkce režiséra ve skupině dokumentárního a hraného filmu a od roku 1955 pracoval jako civilní zaměstnanec. Své osmileté působení zakončil snímkem *Skleněná oblaka*, který byl snad původně zamýšlený jako propagace vojenského letectva,

ale pod jeho rukama se proměnil v čistou vizuální báseň s lyrizující atmosférou. Celé období práce v armádním filmu představovalo pro Vláčila důležitou životní etapu, protože získal zkušenosti, ale především měl možnost se u filmu prosadit.

1. července 1958 odešel na Barrandov, protože dostal nabídku režírovat film *Holubice*, jelikož se jeho poetika jevila jako ideální a odpovídající duchu Kirchnerova scénáře. Po dokončení *Holubice* začal pracovat na adaptaci románu Alfréda Technika, což dalo vzniknout filmu *Ďáblova past*. Dále dokázal převést náročný jazyk Vladislava Vančury do filmu ve snímku *Marketa Lazarová*. Vláčilovo vypětí sil u realizace tohoto filmu se podepsalo na jeho kondici a rovněž na vztahu k alkoholu. Během dokončovací práce na *Marketě Lazarové* se plynule přešlo k přípravě a natáčení *Údolí včel*, kterým započala mimořádná tvůrčí spolupráce se scénáristou Vladimírem Körnerem. *Údolí včel* je dnes usazeno mezi nejlepšími Vláčilovými filmy. Hned navázal další spoluprací s Körnerem a vznikla *Adelheid*.

Scénář byl pojat velkoryseji než pozdější film, obsahuje více postav a přináší širší obraz vesnice obývané původními Němci, kteří čekají na odsun. *Adelheid* je po téměř nepřetržité práci v průběhu celých 60. letech na dlouhou dobu poslední Vláčilův film natočený na Barrandově.

V roce 1970 mu bylo zrušeno členství v KSČ, ve které byl členem především z nutnosti pro pracovníka ve znárodněné kinematografii. Jeho autorská existence se tak ve studiu Barrandov omezila buď na marné předkládání vlastních tvůrčích záměrů, nebo naopak na jeho odmítání námětů předkládaných dramaturgií.

V době jeho největších úspěchů v oblasti filmové tvorby musel v polovině 70. let absolvovat protialkoholické léčení. Vláčilův tvůrčí návrat na Barrandov přišel až s filmem *Dým bramborové natě* (1976). Svůj pracovní poměr ve studiu ukončil v dubnu 1989, během práce na *Pražském Odyseovi*. S prací na vlastních filmech Vláčil sice skončil, ale filmového světa se nevzdal. V roce 1989 se stal hlavním protagonistou dokumentu *V síti času* od Františka Uldricha. Posledním filmem, u jehož vzniku Vláčil osobně byl, je dokument *Když režisér narukoval* (1996). Poté se ještě začal rodit film založený na nahrávkách rozhovorů režiséra Tomáše Hejtmánka s Františkem Vláčilem z let

1997-1998. Přípravu filmu ale zhatilo Vláčilovo úmrtí. Vypovědělo mu srdce a byl převezen do nemocnice Na Bulovce, kde ležel několik týdnů na jednotce intenzivní péče. Zemřel 27. ledna 1999.⁴

Jeho přítel Oleg Sus o Vláčilovi řekl, že by ho charakterizoval jako hrdého moravského válečníka.⁵ To svědčí o Vláčilově životním elánu a o jeho odhodlání realizovat své cíle.

4 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vláčil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 13-653.

5 BALDÝNSKÝ, Tomáš. František Vláčil: Causa. *Reflex*. 1999, **10**(5), s. 56.

2 ANALÝZA LITERÁRNÍHO DÍLA

Adelheid je novela stojící na pomezí psychologické prózy a prózy s tematikou války. Jejím autorem je Vladimír Körner a poprvé byla vydána roku 1967 v nakladatelství Československý spisovatel.

Novela je rozčleněna do osmi na sebe navazujících kapitol. Každá kapitola je věcně pojmenována několika málo slovy, které nám napovídají, čeho se daná epizoda bude týkat. Současně s tím dochází na konci každé kapitoly k ukončení dějové linky a s novou kapitolou začíná nový den.

O věcnosti a jednoduchosti pojmenování v této próze svědčí už samotný název knihy. Dílo nese stejné jméno, jako jeho hlavní ženská hrdinka.

Celý příběh otevírá dvojverší napsané jak německy, tak česky. Myslím, že Vladimír Körner těmito verši v úvodu nastiňuje téma novely a současně i problematiku českoněmeckých vztahů po druhé světové válce. Dvojverší můžeme také vnímat jako falešnou anticipaci, protože svým významem předjímá, že vše dopadne dobře, ale k dobrému konci nedojde.

„Adelheid, deine Schönheit, dein Mut! Adelheid, bald wird's alles wieder gut...

(Adelheid, tvá krása a tvá odvaha! Adelheid, brzy bude zase všechno dobré...)⁶

Kompoziční postup se uplatňuje výrazně při výstavbě syžetu, jedná se tedy o uspořádanost jednotlivých složek textu v celistvý příběh. V novele Adelheid jsou události řazeny podle časové posloupnosti a podle kauzality, tudíž se jedná o kompozici chronologickou. V knize se objevuje i několik málo retrospektivních vsuvek, ty slouží především jako doplnění informací o postavách.⁷

Kompoziční princip je jednotícím způsobem vnitřní výstavby, a to především na úrovni jazykové, či tématické. V Adelheid se výrazně projevuje kruhová kompozice, při které vzniká vztah mezi prostředím z první kapitoly a prostředím ze závěrečné kapitoly.

6 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019.

7 VALA, Jaroslav. *Úvod do studia literatury* [online]. Olomouc: 2017, s. 30. [cit. 2021-02-23].

Na počátku příběhu se Viktor zastavuje v poli u kamenného kříže s německým nápisem a v závěru kolem stejného kříže odchází z vesnice pryč, čímž se uzavírá tento kompoziční kruh.⁸

Do kompozice se rovněž řadí i způsob, jakým je dílo vyprávěno. V tomto případě autor zvolil vyprávění v er-formě, tedy ve třetí osobě. Oproti tomu v pásmu postav jsou dialogy realizovány přímou řečí v první osobě. Přímá řeč je prostředkem rychlého posouvání děje a slouží ke skrytě budované nepřímé charakteristice postav.⁹

Vypravěč stojí nad příběhem, ve kterém není zúčastněnou postavou, a přináší informace nejen o vnějším dění, ale také o vnitřním prožívání postav, je tedy vševědoucí.¹⁰ Můžeme tedy říci, že podle narativní roviny se jedná o vypravěče extradiegetického a podle vztahu k příběhu jde o vypravěče heterodiegetického.¹¹

Autorská řeč, tvořena promluvami vypravěče, je z velké části vystavěna na spisovném jazyce. Hovorová čeština se objevuje pouze v přímé řeči a v dialogích postav. Při promluvách v pásmu postav je také využíváno vulgarismů, které částečně dokreslují sociální původ postav a jejich charakter. Není ani výjimkou, že v textu se objevují věty psané německy. Autor nám často tyto fráze obratem překládá do češtiny, ale objevují se i pasáže, ve kterých si musíme s němčinou poradit sami. V těchto chvílích je ale v textu vytvořen kontext takovým způsobem, aby význam pochopili i německy nehovořící jedinci. Text doplňují citace z různých osobních dokumentů (protokol, průkaz, bílá páska, propustka atd.), prostřednictvím kterých získáváme více osobních informací o postavách.

Co se týče literární kritiky tohoto díla, tak by se dalo říci, že je nestranná. Körner bývá mlčky uznáván, ale zároveň nebývá řazen k předním prozaikům, protože vyznění jeho děl bývá protikladné jeho všudypřítomné víře ve vítězství života a svobody, před smrtí a násilím, což je zřejmě způsobeno tím, že na dějiny hledí skepticky a jakoby z nich samotných.¹²

8 VALA, Jaroslav. *Úvod do studia literatury* [online]. Olomouc: 2017, s. 30. [cit. 2021-02-23].

9 VALA, Jaroslav. *Úvod do studia literatury* [online]. Olomouc: 2017, s. 27. [cit. 2021-02-23].

10 VALA, Jaroslav. *Úvod do studia literatury* [online]. Olomouc: 2017, s. 38. [cit. 2021-02-23].

11 *Slovník literárních pojmů* [online]. Brno: MUNI. [cit. 2021-02-23].

12 *Film a literatura: Filmový sborník historický*. Sv. 1. Praha: Čes. filmový ústav, 1988, s. 283.

3 ANALÝZA AUDIOVIZUÁLNÍHO ZPRACOVÁNÍ

Filmová adaptace pochází z roku 1969 a vzniká pod vedením režiséra Františka Vlášila. Jedná se o Vlášilův pátý celovečerní film, o čtvrtý film s historickou tematikou a o první barevné zpracování.

Stejně jako knižní předloha se i film nachází na pomezí válečného a psychologického dramatu. Způsobené je to tím, že příběh je zasazen do poválečného období, ale současně nastiňuje problematiku mezilidských vztahů a lidského odcizení.

Na scénáři filmu se podílel také Vladimír Körner, který odsouhlasil provedené změny oproti své knižní předloze.

Oba tvůrci spolu poprvé spolupracují na scénáři k filmu *Údolí včel*, který byl uveden pouhé dva roky před *Adelheid*. Tato předchozí spolupráce přináší mimo jiné opakované obsazování hlavní role Petrem Čepkem, který si zahrál nejdříve Ondřeje z Vlkova a poté i Viktora Chotovického.

František Vlášil opakovaně spolupracoval také s kameramanem Františkem Uldrichem, který se podílel včetně *Adelheid* i na dalších dílech jako *Údolí včel*, *Dým bramborové natě*, *Stín kapradiny* a na mnohých dalších. Známý byl především svým vytříbeným výtvarným citem a autentičností v zachycení prostředí, situací a lidských charakterů.¹³

Filmová historička a kritička Galina Kopaněvová se ve slovenském časopise *Film a divadlo* vyjádřila k Vlášilově spolupráci s Františkem Uldrichem následovně: „Vlášil tentoraz pracoval s farbou a túto dôležitú zložku zvládli s kameramanom Uldrichom výborne, takže svojím koloritom podstatne ovplyvňuje účinok aj vyznenie diela, ktoré napriek všetkým výhradám zostane dôležitým článkom vo Vlášilovej tvorivej biografii.“¹⁴

13 LOPOUR, Ladislav. František Uldrich: Biografie. In: *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. [cit. 2021-02-23].

14 KOPANĚVOVÁ, Galina, Vlášil s Körnerom po druhé – *Adelheid*. *Film a divadlo*, 1969, **13**(26), s. 13.

Prvního uvedení se film dočkal ve Zlíně na XX. Filmovém festivalu pracujících a dobová kritika k němu přistupovala s určitou opatrností a s připomínkami.¹⁵ Nepodařilo se mi dohledat žádné vyloženě negativní hodnocení, spíše se jednalo o drobné připomínky v celkově kladné kritice. Filmu byl například Evou Hepnerovou vytýkán kolísavý rytmus a málo výrazný projev Petra Čepka. Galina Kopaněvová vidí nedostatek v tom, že Vlášil vyplňuje film atmosférou na úkor emotivnosti, obdobně film vnímá i Leo Rajnošek, který filmu vytýká přílišnou vykonstruovanost podmínek pro hrdiny a nadměrné zjednodušení složitého období.¹⁶

15 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlášil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 285.

16 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlášil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 287.

4 SLEDOVANÉ KÓDY A JEJICH ANALÝZA

4.1 PŘÍBĚH

Pro komparaci děje jsem zvolila tři kapitoly z počátku příběhu, a dvě kapitoly ze samého závěru knihy. Tyto pasáže byly zvoleny především díky tomu, že si myslím, že na nich lze vhodně ukázat zásadní rozdíly mezi literární předlohou a filmovou adaptací příběhu.

Děj knihy je obsažen na 137 stranách textu a je rozčleněn do osmi kapitol. Filmový příběh trvá 99 minut.

Srovnání obou zpracování umožňuje detailní analýza událostí jednotlivých částí příběhu. Pro snadnější pochopení je nutné vedle sebe postavit svět literární a svět audiovizuální. V následující kapitole tedy bude vždy uvedeno, jak se úsek příběhu odehrál v knize, jak se totožný úsek příběhu odehrál ve filmu a nakonec konkrétní porovnání mezi oběma světy. Důležitost propojení světa literárního a audiovizuálního popisuje také Marie Mravcová ve své publikaci *Literatura ve filmu*, kde mimo jiné uvádí, že „Řada přepisů, jimiž jsem se zabývala v rámci recenzentské práce či jako autorka lektorských materiálů určených filmovým klubům, mě utvrdila v přesvědčení o významové nerozpojitelnosti literárního východiska a nově vzniklého tvaru v audiovizuálním kódu.“¹⁷

Obecně by se dalo říci, že kniha je výrazně obsáhlejší, a to především co se týče vnitřního světa postav. Pocity a emoce jsou konkrétně a přímo popsány, takže je snazší rozpoznat pohnutky jednání postav. Propracovanější je i po stránce dějové, a to především díky tomu, co se skrývá v pozadí, tj. v minulosti. Ve filmové adaptaci bychom určité retrospektivní pasáže hledali jen obtížně.

Petr Bubeníček ve vědeckém článku *Tvůrčí filmový přepis: Adelheid* hovoří o tom, že Vlácilův film je oproti předloze přímočařejší, jelikož vypouští řadu vedlejších motivů a dává přednost věcnému zobrazení děje před stylizacemi literárního díla. Přímočařejší je i pojetí postav, mezi nimiž zůstávají pouze obnažené mezilidské vztahy.¹⁸

17 MRACOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. Praha: 1990, s. 5.

18 BUBENÍČEK, Petr. *Tvůrčí filmový přepis: Adelheid*. *Bohemica litteraria*. 2011, **14**(1), s. 31.

Filmový příběh je zaměřený především na vztah hlavních postav – Viktora a Adelheid. To, v jaké době a v jakém prostředí se příběh odehrává, je pouze nastíněno. Není zde tolik zřejmý národnostní konflikt, který celý romantický příběh v knize doprovází, chybí také dokreslený pocit Viktorova odcizení, který v literárním příběhu graduje a prostupuje Viktorem skrz na skrz.

Jak již bylo zmíněno, není snadné přenést emoce jasně dané na papíře do audiovizuální podoby.

K navození atmosféry je ve filmu hojně využívána hudba, která umocňuje pocity, které máme z podívané. Do filmu *Adelheid* byla zvolena Zdeňkem Liškou převážně vážná hudba od německého hudebního skladatele Johanna Sebastiana Bacha a rakouského "krále valčíků" Johanna Baptisty Strausse.

V dobovém tisku se neobjevilo mnoho zmínek o hudbě skladatele Zdeňka Lišky, který působil spíše jako hudební dramaturg, protože film vlastní hudbu téměř nemá. Využívá kombinace hudby od Bacha a od Strausse.¹⁹

Rozpoznat význam použité hudby je v tomto filmu pro diváka značně obtížná záležitost. Bohatě se využívá kontrastu a rozporuplnosti dramatických scén a rozverných radostných skladeb. Chvillemi může hudba působit až nepatřičně a posměšně. Zdeněk Liška touto volbou zdůrazňuje konflikt mezi dvěma rovinami filmu, a to tragikou na jedné straně, a idylickou lehkostí na druhé straně.²⁰

Nejčastěji zaznívá Bachova skladba *Jesu, meine Freude* a Straussův valčík.

4.1.1 První kapitola

V CIZÍM DOMĚ

„Vlak zastavil v polích. Ubíhající obloha zmrtvěla. Lokomotiva ještě čadila a kouř na okamžik zastínil Viktorovi obličej před slunečním světlem.“²¹

19 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlácil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 299.

20 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlácil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 302.

21 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 9.

Celý příběh začíná ve chvíli, kdy Viktor sedí ve vlaku a dívá se v zaprášeném skle na odraz své tváře, kterou nepoznává. Vrací se po čase do rodné země, ve které se nyní cítí jako cizinec. Vagón, ve kterém Viktor cestoval, byl zničený. Měl vytlučená okna, lepenku a bednění z oken cestující odlamovali. Lidé cestovali i na střeše. Vlak zastavil v poli a z vesnice schované pod svahem bylo vidět pouze vyčnívající věž kostela. Lidé vylézali na plošinu, ale Viktor zůstal sedět na špinavé podlaze v uličce. Do vlaku nastoupili dva mladí gardisté se samopaly, kteří kontrolovali cestujícím průkazy. Prošli kolem Viktora a mladší z nich pomáhal ženě v krátké sukni s velikým kufrem. Kufr jí otevřel a uvnitř byl jen jeden menší kufr a dvě prázdné kabely, takže mohla odejít. Poté si gardisté začali všimnout Viktora, který upínal své oči k obloze bez jediného mraku. Pociťoval závrať, takže nemohl spolupracovat a ukázat osobní průkaz. Gardisté ho začali považovat za Němce, třásli s ním a nakonec ho vyvedli z vlaku. Venku ho nevolnost přešla, ale už nechtěl ustoupit, takže se dostal do potyčky s gardistou Jindrou, když chtěl Viktorovi prohledat kožený batoh. Udeřil gardistu Jindru a chvíli snad chtěl vytáhnout zbraň proti druhému gardistovi, to však neudělal a nechal se uhodit. Vrhli se na něho i lidé z vlaku a žena v krátké sukni na něho dokonce plivla. Viktor upadl na kolena mezi pražce a z vlasů mu vytékala krev.

Gardisté Viktora odvedli přes táhlý kopec do vesnice se slezskými staveními. Dovedli ho do bývalé školy za vrchním strážmistrem. Zvenčí zakrývala okno československá vlajka, takže ze třídy nebyla vidět obloha. Vrchní strážmistr vysypal Viktorův kožený batoh, ve kterém byly americké konzervy, cigarety, suchary a léky. Začal číst průkaz, ze kterého se dozvídáme odkud a proč Viktor Chotovický přichází do Černé Vody. Viktor požádá vrchního strážmistra o trochu mléka, ale ten mu nabídne jen slivovici. Viktor tak zapije rozpůlenou pilulku pouze vodou, protože má žaludeční vředy. Z rozhovoru vrchního strážmistra s Viktorem zjišťujeme, že Viktor pracoval u letectva v zásobovacím skladu v Aberdeenu ve Skotsku. Při jejich rozhovoru si Viktor zapálí anglickou cigaretu a strážmistr si zapálí doutník, protože cigareta mu nebyla nabídnuta. V tu chvíli zazvoní telefon. Volá štábní kapitán, který potvrdí Viktorovu totožnost. Viktor si dá všechny své věci zpět do batohu a navíc dostane dva vajíčkové granáty. Do třídy přiběhla hlídka s tím, že Franz Hallmaier si zapálil chalupu. Vyšli na náves, která byla úplně prázdná, kromě gardistů seřazených

kolem vojenského auta. Viktor vykročil uličkou mezi ploty do polí a už vrchnímu strážmistrovi neodpověděl na otázku, proč vlastně přijel. Možná ani on sám pořádně nevěděl, proč se vlastně vrátil.

Na křižovatce v poli stál kříž s německým nápisem, u kterého se Viktor zastavil. V kameni byl vryt nápis: Dokonáno jest! Kolem stejného kříže bude Viktor v závěru odcházet z vesnice pryč. Přemýšlel o tom, že by chtěl potkat někoho stejně osamělého, ale že nikoho sám vyhledávat nebude. Vydal se do nepokoseného pole přezrálého žita a viděl políčka pod lesem, kde sklízeli žito stařeny v tmavých sukních, muži bez ruky nebo nohy a houfec jeptišek. Poslouchal jejich zpěv a šel dál, až ho zastavily výkřiky za ním. Přibíhalo k němu od vesnice děvče s cínovou konví a upozornilo ho na nášlapné miny v poli. Viktor se vrátil zpět ve svých stopách. Řekl děvčeti v letních šatech, že hledá Heidenmannův dům. Dívka mu nabídla, že mu ukáže cestu, a mezitím si spolu povídali. Děvče Viktorovi řeklo, že ve vesnici bydleli celou válku mezi Němci, kteří při odchodu podminovali mrtvolu. Když společně došli ke kříži, kde ležela cínová konev s mlékem, tak Viktor o trochu mléka požádal. Děvče mu mléko dalo, protože prý mají mléka dost, jelikož mají dostat sedmou krávu. Svěřilo se Viktorovi, že jsou s otcem na všechno sami, protože její starší sestra Vilma utekla do Opavy a její maminka zemřela. Viktor si mohl odlít ještě mléko do lahve a dívce za její ochotu daruje žvýkáci gumu. Po celou dobu Viktor přemýšlel o tom, že v děvčeti už nevidí dítě, a že prodlení v její blízkosti je svatokrádežné. Před odchodem se dívka zeptá, kde má Viktor své rodiče, a když zjistí, že Viktor už nikoho nemá, tak řekne, že to má fajn. Její slova jsou poněkud drsná, když Viktor cítí osamělost, a bez své rodiny je cizincem v rodné zemi. Viktor odešel a nechal za sebou sedící dívku na konvici.

Když došel ke konci stromořadí, uviděl tichý zámeček, v jehož oknech se odráželo poslední sluneční světlo. Na dřevěných příčkách se červenalo divoké víno a docela nahoře na zelenavých věžičkách byly chrliče. Zvonci nad vchodem chybělo kovové srdce a dveře byly vyvrácené. Uvnitř nefungovala světla a po schodišti k němu běžela kočka. Viktor šel do věže a vstoupil do nejvýše položeného pokoje. Před dveře přisunul skříň, zavřel okenice a šel si lehnout do vyřezávané postele s hedvábnými nebesy, která zabírala půl místnosti. V naprostém tichu a samotě se rozplakal.

„Lehl si na širokou matraci, která se pod ním měkce prohnula, jako by ho chtěla obejmout, zachytil se čouhajících žíní a rozplakal se.“²²

FILM

Film začíná několikavteřinovým černobílým pohledem na koleje, který se plynule změní na barevný. Koleje vidíme z pohledu lokomotivy, která projíždí v přírodě přes mosty a tunely. Spatřujeme krásu přírody a impozantní svahy, které nám přinášejí pocit krásy a úžasu, ale také předzvěst truchlivé samoty. Na cestě nás doprovází skladba *Jesu, meine Freude* od Johanna Sebastiana Bacha.

Vlak přijíždí před tunel, kde je zastaven desítkou gardistů. Vidíme cestující ve vlaku. Ozývá se dětský pláč a slovensky hovořící ženy i muži. Do vlaku nastoupí gardisté, kteří přišli lidem zkontrolovat průkazy. Jeden z nich jde za ženou, která má velký kufr. Žena kufr otevře, aby se do něho mohl podívat, ale on pouze zběžně kufr zkontroluje a ženu pustí. Lidé prochází kolem Viktora sedícího na zemi ven z vlaku. V tu chvíli si ho začne všímat jeden z gardistů, který přivolá druhého jménem Jindra. Řeknou Viktorovi aby vstal, ale ten je požádá aby si ho nevšíkali. Vystřkají Viktora ven z vlaku a ten si nese bílý pytel se svými věcmi. Když se chtějí podívat, co v pytli má, tak Viktor pěstí uhodí jednoho z gardistů a snaží se sáhnout do bundy pro zbraň. Mezi tím ho druhý gardista uhodí do zad pažbou své zbraně a Viktora tím srazí ze svahu. Když se skutálí až dolů, vrhnou se na něho tři muži z hlídky. Viktorův surový pád ze svahu doplňuje až téměř groteskně zvolený valčík *An der schönen blauen Donau* od Johanna Strausse mladšího. Na Viktora, krvácejícího z čela a nosu, plivne starší paní s velkým kufrem.

V dalším záběru se ocitáme ve škole, kde si Viktor čistí rány a vrchní strážmistr u toho polohlasně čte jeho průkaz. Z průkazu se dozvídáme informace o tom, proč přišel do Černého Potoka. Viktor se zeptá, jestli by nemohl dostat mléko. Když mu vrchní strážmistr řekne, že mléko nemá, dojde si Viktor ke stolu se svými věcmi a vezme si prášek, který zapije vodou. Strážmistr se ho zeptá, co mu je, a nabídne mu z lahve s alkoholem. Viktor si ale nalít nenechá, protože má vředy. Strážmistr se ho zeptá, jak mohl s vředy

22 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 26.

pracovat u letectva, a zjistí, že Viktor byl pouze v zásobovacím skladu. Viktor si zapálí cigaretu a strážmistr na něho hledí závistivě do chvíle, než začne zvonit telefon. Volá štábní kapitán, aby se zeptal, zdali už Viktor dorazil, a aby se ujistil, že bude o Viktora postaráno. Strážmistr se Viktorovi omluví za chování gardistů. Viktor strážmistrovovi dává celý balík cigaret a ten si je položí na stůl a jde se dívat z okna, před kterým je pověšená československá vlajka. Pak se vrátí k Viktorovi, který si uklízí své věci, a podává mu dva granáty. Když v tu chvíli se z pod okna ozve křik, že si Hallmaier podpálil chalupu, a pak nějaký muž přibíhá dovnitř a říká, že se nemohou dostat k vodě přes Hallmaierův dobytek. Strážmistr i Viktor odcházejí ven, kde čeká motocykl s řidičem.

Z okna se dívá velmi stará paní na Viktora, kráčejícího vesnicí. Dojde ke kříži a na okamžik se zastaví. V kamenném kříži jsou vyryta písmena: Dokonáno jest! Kolem stejného kříže bude Viktor procházet i v samém závěru filmu. Všimne si v dálce pracujících lidí na poli, kteří se na něho upřeně zahledí, když si ho všimnou. Od kříže běží žena a volá za ním, Viktor si všimne min v zemi a začne se vracet. Zde zaznívá další sloka ze skladby *Jesu, meine Freude*. Vrátí se ke kříži, u kterého čeká blondětatá dívka v šatech a ve svetrku, která se ptá Viktora na to, co se mu stalo. Ten řekne, že nic, a požádá dívku o trochu mléka. Dívka mu mléko nalije, protože ho mají dostatek. Dále se Viktorovi ještě svěří s tím, že jsou teď s otcem na všechno sami, protože její starší sestra utekla do Opavy a maminka jí zemřela. Viktor jí na oplátku daruje žvýkáckou gumu. Dívka se ještě zajímá o to, jestli Viktor někoho má, a když se dozví že ne, tak prohlásí že to má fajn, protože se nemusí o nikoho starat. Viktor odchází po cestě pryč, až dojde k hnědému zámečku.

Vejde dovnitř a zabezpečí za sebou dveře. Rozhlíží se kolem sebe a jde po schodišti nahoru. Domem prolétlo otevřeným oknem hejno ptáků. Viktor vstupuje do malého pokoje a otevře okenice. Začne si připravovat malou, železnou postel s proleželou matrací ke spánku. Před dveře posune skříň, lehne si do postele, kde si zapálí cigaretu pomocí svíčky zapálené na židli. V pozadí opět zaznívá valčík od Johanna Strausse. Pohled na Viktora kouřícího cigaretu se ztmavuje až nakonec zcela zmizí.

KOMPARACE

Úvod příběhu je v knize a ve filmu rozdílný hned v několika ohledech. V knize je jasně patrné, že vlak zastavil v poli blízko lesa. Před lokomotivou trčely vytrhané koleje a na zemi ležely dráty zpřetrhaných telegrafních sloupů. Ve filmovém zpracování však vlak zastavil u tunelu, u kterého čekala početná hlídka. Jiná atmosféra byla také přímo ve vlaku. Viktor v knižní předloze sedí na špinavé zemi v uličce mezi vojenskými bednami a plechovým sudem daleko od doteků a hlasů ostatních cestujících. Tak tomu ale není v případě filmového Viktora, který sice sedí na zemi, ale kolem něho prochází nespočet lidí s kufry, takže rozhodně není stranou od jiných pasažérů. Z dalších lidí ve vlaku není dán nikdo do popředí tak, jako je tomu v knize. Dostáváme několik informací o mladé ženě, která cestuje sama. Má opálené nohy bez punčoch v krátké sukni, lesklé nalíčené rty a veliký kufr, který jí gardista Jindra kontroloval. Svou roli žena sehraje i ve chvíli, kdy plivne Viktorovi na vlasy, když je sražen pažbou na kolena na mastné kamení mezi pražci. Ve filmu se vše odehraje mnohem dramatičtěji. Viktora pažbou zbraně uhodí gardista do hlavy a shodí ho ze srázu, kde se na něho vrhnou tři muži. Okolo nich procházející starší žena plivne na Viktora ve chvíli, kdy ho ti tři muži pevně drží, takže je bezbranný.

Děj se přesouvá do školy, ve které se Viktor setkává s vrchním strážmistrem. V knize je popsáno to, jak se Viktor do školy dostal. Gardisté ho vedli do vesnice, která byla tichá a působila opuštěně. V této části se kniha a film výrazně nelišily. Drobné rozdíly shledávám v tom, že Viktor si v knize pilulku nejdříve rozpůlil než ji spolkl, a dále také v tom, že si vrchní strážmistr zapálil doutník ve chvíli, kdy si Viktor zapálil cigaretu. Když opouští školu díky ohlášenému požáru, tak jsou v knize seřazení gardisté u vojenského vozu, ve filmu však u vozidla není kromě řidiče nikdo.

Viktor vyráží nejkratším směrem k zámečku. V případě filmového zpracování vidíme velmi starou ženu, jak Viktora pozoruje z okna, při jeho odchodu z vesnice. Cestou potkává v obou případech kříž s nápisem Dokonáno jest! i skupinu Němců sklízějících žito. V knize je propracované vnitřní prožívání Viktora a je zřetelná jeho osamělost a skleslost z války. Setkání s děvčetem a zaminované pole je také téměř totožné v obou zpracováních. I v tomto případě je ale v knize více rozpracovaný vnitřní svět Viktora. Když se k němu

děvče přiblíží příliš blízko ve chvíli, kdy mu pomáhá přelít mléko do lahve, tak mu to připadá svatokrádežné. Neviděl v dívce dítě, ale téměř dospělou ženu. Představoval si, že za rok se jí zaoblí ramena a vyroste ze šatů po své starší sestře. V knize při Viktorově odchodu od kříže děvče konstatuje, že se má Viktor fajn, když už nikoho nemá, protože její sestra je někdy protivná. Její slova vyznívají krutě s přihlédnutím na to, že Viktor se cítí sám a odcizen. Kdežto ve filmu zaznívá spíše smutné povzdychnutí děvčete nad tím, že Viktorovi závidí, že nikoho nemá, protože se alespoň nemusí o nikoho starat.

Viktor pokračuje dál směrem k zámečku. V knize už téměř zapadá slunce, odrážející se v oknech domu, který stojí na konci platanové aleje. Písečná cesta se rozdvouje a vede k pískovcovým schodům ke vchodu, nad kterým visel zvon bez kovového srdce. To ještě mnohem více umocňuje pocit, jak moc je Viktor osamělý a uvnitř prázdný. Ve filmu však zvon nade dveřmi není. Vidíme pouze hnědý zámeček za bílého dne, v čase, kdy slunce ještě nezapadá. Uvnitř ho neuvítají dvě kočky, ale pouze hejno ptáků prohánějící se po chodbě.

Markantní odlišnost je v pokoji, který si Viktor vybere pro odpočinek. Viktorův pokoj je v knize vykreslen jako nejmenší a nejvýše položený pokoj ve věži. V něm se nachází vyřezávaná postel s nebesy, která zabírala půl místnosti. Oproti tomu filmový pokoj hlavního hrdiny je velmi strohý a poničený. Postel je malá a kovová. Všude je nepořádek a rozbité věci. Není zde ani tíživá atmosféra tmy zabedněných okenic a osamělosti, kterou Viktor cítí. Místo toho, aby plakal tak, jako je tomu v knize, tak si zapálí cigaretu a vypadá víceméně spokojeně.

4.1.2 Druhá kapitola

ŽENA

„Pás světla pronikal skulinkou v okenici až k posteli. Viktor hned zase přivřel oči a bez hnutí vnímal překotné pohvizdování kosů, dotírající k němu ze zahrady.“²³

23 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 29.

Viktor se probouzí s myšlenkou, jak se jako malý chlapec bál nadcházejícího rána, protože jeho matka od něho každé ráno odcházela. Otevřel oči a uvědomil si, že není doma. Kromě světla pronikajícího okenicí ho probudilo šramocení někoho cizího v domě. Vzal si odjištěnou pistoli z čela postele a vydal se do haly. Když viděl, že v hale je uklizeno a podlahu myje žena ve svetru a tmavé sukni, tak odložil zbraň na ochozu. Viktor začal na mladou ženu mluvit, ale ona nereagovala, pouze se k němu otočila. Pak si Viktor povšiml, že je žena Němka, protože má bílou pásku na kabátu. Podala mu propustku, ve které stálo, že musí být v šestnáct hodin v táboře. Viktor se Němky zeptal, jak se dostala dovnitř a ona mu německy odpověděla, že měla klíč, a dovedla ho k menším dveřím pod schody, které vedly do dvora. Když Viktor zkontroloval všechny dveře do domu, tak se chvíli díval na to, jak žena umývá podlahu. Ve chvíli, kdy si Němka odešla do koupelny pro novou vodu, tak Viktor prohledal její kabelu, ve které našel vlásničky, kus chleba, marmeládu, dutinky a balíček vojenského tabáku. Neslyšel, že se vrátila, takže jej asi viděla. Viktorovi to nevadilo, protože je rád, že není hlučná a nebude ho tak rušit.

Celé dopoledne ženu nepotkal, toužil po klidu, a tak se vydal do knihovny, kde se nachází tisíce pozlacených svazků. Od čtení německé básně, kterou znal ze školy, a od přemýšlení nad tím, že vždy toužil mít tolik knih, aby mohl pouze číst a svůj život nežít, ho z jeho klidu vyruší rány sekyrou a padající dřevo. Žena na dvoře, pouze ve vyšívané blůzce, sekala dřevo. Vytáhl ze zásuvky u zrcadla vojenský dalekohled, který si přivezl z Anglie, a hleděl na svou tvář v zrcadle. V odraze viděl sebe s otvorem mezi očima po střele a zamyslel se nad tím, že poznamenaný zůstane už na vždy a že na světě už vůbec nikoho nemá. Šel k oknu, do kterého dopadaly ostré sluneční paprsky v kontrastu s jeho temnou myslí. Viktor pozoroval ženu dalekohledem, všiml si jejích ramen a zlatého řetízku na šiji. Když si žena začala otírat pot blůzkou, pod kterou nic neměla, tak se Viktor zastyděl, protože nechtěl být někým, kdo slídí ze tmy. Pak na Němku ještě nějaký čas hleděl z okna, až se k němu nakonec ohlédla. Viktor ustoupil od okna, které zavřel a pokoušel se si číst. Pak vyšel z domu tak, aby se se ženou nepotkal.

Promítal si své bývalé zkušenosti se ženami. Vzpomíná na to, že prožil jen vztahy bez citu. Na to, jak je poznamenaný příhodou s cikánskou dělnicí, která se přímo před ním

vymočila. Došel ke břehu potoka, slunce už začalo zapadat, tak se vracel zpět. Po cestě minul železnou klec, ve které visely dŮtky a bič. Došel zpět do zámečku a ženě se už nevyhýbal. Němka seděla u stolu a Viktor zpozoroval otláčený pruh kůže na jejích silných nohou. Dostal vztek na strážmistra, že jí dal tak hrubé vojenské boty. Z lítosti jí alespoň hodil tajně do kabely balíček cigaret. Bylo půl čtvrté, takže Němka musela odejít zpět do tábora. Viktorovi bylo ženy líto, a tak se na ni usmál a zajistil za ní dveře. Doufal, že si na něho vzpomene, až najde balíček cigaret. Když nastala noc, snažil se Viktor vybavit si ženinu tvář. To se mu ale nepodařilo. Odešel do svého pokoje, který byl urovnaný a ve kterém byla postel z nebesy čistě povlečená.

„Když rozsvítil petrolejku, zjistil, že za jeho nepřítomnosti byl v podkrovním pokoji kdosi cizí: všechny jeho věci byly urovnané, boty vyčištěné, umývadlo z modrobílého porcelánu naplněné vodou a vyřezávaná postel s nebesy čistě povlečená.“²⁴

FILM

Vlak projíždí tmavým tunelem, kterým vyjede u lesa. V tu chvíli se Viktor probudí ve svém pokoji. Tunel tedy může znázorňovat přechod od noci a snů k probuzení a bdělosti. Slyší, jak někdo drhne podlahu, a tak vezme svou zbraň, odtáhne skříň a jde dolů do haly. Tam umývá velmi špinavou podlahu žena. Viktor se jí ptá na to, co tam dělá, ale ona neodpoví, pouze mu podá propustku s tím, že musí být v šestnáct hodin zpátky. Viktora zajímá, jak se dostala dovnitř, když hlavní dveře zajistil. Němka mu ukáže dveře, kterými přišla. Viktor zkusí, zdali se dají dveře zamknout a vyjde ven k přilehlému lesu, kde kontroloval jestli je zámeček dobře zabezpečený. I v této části můžeme slyšet doprovod Straussova valčíku. Mezi tím sedí žena v hale na židli a kouří. Cigaretu ale nedokouří a zahodí ji do kýble s vodou. Vstane a jde otevřít dveře do dvora, za nimiž stojí Viktor. Poté se žena vrátí k umývání podlahy. Viktor dojde dovnitř a pořád zkoumá dveře až do chvíle, než si všimne, že se ženě drhnoucí podlahu vyhrnul svetr. Chvíli se dívá a nakonec se otočí směrem do dvora. Naopak ho chvíli pozoruje Němka, která jde vyměnit

24 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 39.

vodu na mytí podlahy. Viktor toho využije a prohledá jí kabelu, ve které najde suchý chléb, tabák a další předměty.

Když si všimne, že se žena vrátila, tak odchází do knihovny, ve které nachází za knihami lahve s alkoholem. V další polici s knihami nachází dalekohled, kterým se začne rozhlížet po pokoji, až jeho zrak spatří obraz, ve kterém jsou otvory po střelbě. Další střela prošla okenní tabulkou, skrze kterou pozoruje Němku, která seká dřevo na dvoře. Ta si zrovna otírá pot z obličeje halenkou, pod kterou nic nemá, takže Viktor vidí její ňadra. Ve stejnou chvíli se do okna podívá žena a vidí, že ji Viktor sledoval dalekohledem. Viktor odejde od okna a poté se setkávají až v kuchyni, kde žena jí namazaný chléb. Současně s tím se Viktor snaží opravit elektřinu a při té příležitosti dává nepozorovaně ženě cigarety do kabely. Podepíše Němce propustku a ta odchází pryč. Aby ji Viktor ještě stihl zahlédnout, tak utíká po schodech k oknu a dívá se na vzdalující se ženu. Poté, co ženu ztratí z dohledu, odejde do svého pokoje, který je urovnaný. Vezme si zbraň a vybaví se mu rozstřílený obraz z knihovny. Dívá se do hlavně pistole. Záběr na zbraň se stále přibližuje. Je to velmi důležitý fígl, který je ve filmech uplatňován. V tomto okamžiku je divák napnutý a zneklidněný.

KOMPARACE

I v této části si můžeme povšimnout hned několika rozdílů. V knize se Viktor hned po probuzení vrací vzpomínkami na dětství a na to, jak jeho matka odcházela každé ráno pryč. To ovšem není jediná vzpomínka na minulost, která se v této kapitole objevila. Průběh prvního setkání s Němkou myjící podlahu v hale je obdobný jak v knize, tak ve filmu. Jediný rozdíl je v tom, že ve filmovém zpracování sejde se svou pistolí až dolů do haly, a nenechá ji na ochozu. Co se týče prostředí zámečku, tak je zřejmé, že dveře pro personál, kterými žena přišla dovnitř, se nenacházejí pod schody tak, jak je uvedeno v knize. Hned vzápětí se obě zpracování rozcházejí také v tom, co proběhne mezi Viktorem a ženou. V literární podobě zůstává Viktor po kontrole všech dveří v hale a sleduje ženu, jak umývá podlahu. Vše působí spíše nevinně a v myšlenkách se dostává k tomu, že žena nepůsobí neohrabaně, ačkoliv je její tělo veliké. Oproti tomu ve filmovém zpracování jde

Viktor nejdříve ven, kde kontroluje zabezpečení dveří a oken. Když se vrátí zpět k ženě myjící podlahu, tak se jí vyhrne svetr a Viktor se dívá na její částečně odhalené štíhlé tělo.

Poté Viktor odchází do knihovny. V knize se ve Viktorově hlavě ozývá touha po tom vlastnit tolik knih, aby mohl neustále číst. Je to způsob, kterým by utíkal od svého života. Na pultu nachází otevřenou knihu, ve které je báseň, kterou se učil ve škole ke zkoušce aniž by jí opravdu porozuměl. Ve filmu je tato část nahrazena tím, že za knihami v policích nachází lahve s alkoholem a později také dalekohled. Tím se nejdříve zahledí na prostřílený obraz a později na ženu sekající dřevo, která si zrovna otírala pot blůzkou, z pod které viděl její ňadra. V tu chvíli se po něm Němka otočí a vyděšený Viktor odskočí od okna. Zpracování v knize vykresluje Viktora jako více ostýchavého a rozpačitého. Ve chvíli, kdy vyndá svůj dalekohled ze zásuvky u zrcadla se zahledí na sebe v odrazu a vidí prostřelené zrcadlo, které odráží průstřel přímo mezi Viktorovo oči. Sám sebe vidí zasaženého, poznamenaného a strachujícího se z přiblížení se k někomu. Když spatří ženu utírající si pot blůzkou, cítí se zahanbeně a smutně. Dalo by se předpokládat, že pohled na ženina ňadra mu připomněl skutečnost, že není nikým milován a že v minulosti zažíval jen fyzickou lásku.

Raději se jde projít ven, než by čelil setkání s Němkou. Po cestě se mu vracejí vzpomínky na příhodu, která mu s představou ženy spojila surovost. Vybaví se mu cikánská dělnice, která se před ním vymočila. Při procházce zahradou narazí na železnou klec, ve které jsou v cementu patrné zašlé šmouhy krve. Film opomíjí celý tento únik před sebou i před ženou do přírody k potoku. Děj se sejde ve chvíli, kdy se Viktor s Němkou setkávají v kuchyni. Opomenutá ve filmovém zpracování zůstává také chvíle, kdy Viktor pocítí zlost na strážmistra při pohledu na ženiny otačené nohy z vojenských bot. V tu chvíli také ženě tajně dává cigarety do kabely, možná jako omluvné gesto za sledování v knihovně nebo také ze soucitu k ní.

Když Němka odchází, tak jí v obou zpracováních doprovází pohledem. Ve filmu kvůli tomu dokonce Viktor vyběhne do schodů k oknu. V knize akorát při pohledu na ni přemýšlí, jestli další den přijde zase. Později se snažil vybavit její tvář a nakonec šel

do tmou naplněného pokoje, který mu žena uklidila. Film řeší Viktorův vnitřní souboj tím, že se v pokoji po odchodu Němky dívá do hlavně své pistole.

4.1.3 Třetí kapitola

JASNÉ DNY

„Vrchní strážmistr přivezl kromě vojenských zásob také Němku.“²⁵

Ráno přijel na zámek vrchní strážmistr a mladičkový gardista Jindra a přivezli s sebou také Němku. Viktor byl při pohledu na ni udiven skutečností, že si večer nedokázal vybavit ženinu tvář. Přivezli mu zásoby jídla a pití. Němka donášela pytle s bramborami a gardista Jindra nosil do haly olivové bedničky. Vrchnímu strážmistrovi Viktor nabídl, že vepřové maso, sádlo a veškeré pití, kromě ovocných šťáv, si může nechat pro sebe.

Poté Viktor vyrazil s krabičkou sucharů do parku a vrchní strážmistr ho následoval. Sedli si na okraj parku pod kanadskou jedli a povídali si o tom, že září je nejhezčím měsícem v roce. Viktor se rozpovídal o tom, že tohle je pro něho ideální život, že si vždy velmi přál sedět doma pod hruškou a pozorovat hrabající slepice. Vrchní strážmistr, který si čistil nehty perleťovým nožikem, Viktorovi řekl, že tohle na odpočinek není ideální místo, protože pořád hledají jednoho muže. Volal kvůli tomu do Olomouce, aby požádal o psa. Při té příležitosti se strážmistra ptal štábní kapitán na to, jak se Viktorovi daří. Viktor je nucený vrchnímu strážmistrovi prozradit, že štábní kapitán znal jeho rodiče. V tu chvíli viděli, jak žena – bosá – přichází ven pod platany a nalévá mléko kočce. Misku s mlékem přinášela také ke stolu Viktorovi, kterému zrovna strážmistr vykládal o tom, že její otec Heidenmann bude asi brzo v Olomouci oběšen. Žena odcházela poklízet ke schodům, ale šla pomalu, takže snad rozuměla jejich českému hovor.

Viktor nevěděl, že je Němka dcerou Heidenmanna, ale nebál se jí. Ani ji nechtěl vyměnit za jinou služebnou, když mu to strážmistr nabídl s dodatkem, aby ho jednou nenašli s podříznutým hrdlem. Aby strážmistr dodal váhu svým slovům, zavede Viktora k železné kleci, o které mu řekne, že v ní Heidenmann zavíral polské zajatce. Vraceli se

25 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 43.

k domu a strážmistr vyprávěl o tom, jaká byla Heidenmannova rodina před válkou, a o tom, jak zámeček zabral po židovi Waxbergovi. Němka seděla u studny, a když ji Viktor viděl, řekl strážmistřovi, že potřebuje jíst každé dvě hodiny, takže bude nejlepší, když s ní žena bude zůstat pořád. Vrchní strážmistr nakonec souhlasí a jde to oznámit Němce, která ale zůstat nechce. Možná je to způsobené tím, že nechce přespávat v domě, ve kterém vyrůstala, nebo se možná obává toho, jaký k ní bude mít Viktor přístup. Zůstat v domě ale samozřejmě musí, a strážmistr Viktorovi ještě poradí, že s ní musí zacházet přísně, a na znamení toho pokládá ženě ruku na pozadí. Zde se přímo ukazuje rozdíl mezi nesmělým Viktorem a strážmistřem, který prožil období války na našem území, takže Němce nevnímá jako rovnocenné lidi. Když dá ruku pryč, Němka odchází do domu a Viktor vyprovází strážmistra k autu s americkými blondýnkami nalepenými na předním skle.

Viktor vešel dovnitř a definitivně s Němkou osaměli. Žena očekávala příkazy, ale když žádné nepřišly, jen vzdorovitě sledovala Viktora. Ten, aby ženě dokázal, že jí nechce ublížit ani ji obtěžovat, rozdělil konzervy i cigarety na polovinu a strhl bílou pásku z jejího kabátu. Němka nepoděkovala, ani nic neřekla, pouze si zapálila cigaretu. V této chvíli došlo k tomu, že dal Viktor ženě beze slov najevo, že on ji vnímá zcela bez předsudků, a že se k ní nebude chovat hrubě. Když byl Viktor na odchodu, ještě se zastavil a zeptal se německy ženy na její jméno. Ta odpověděla a posvítila Viktorovi na cestu po schodech. Sama pak odešla do pokojíku pod schody. Viktor došel do pokoje a ulehl do postele. Uvědomil si, že poprvé za sebou neuzamkl dveře. Přemýšlel o tom, že jméno Adelheid je jako rozloučení. Také váhal, jestli by neměl jít za Němkou do jejího pokojíčku pod schody. Nakonec ale usnul ve svém pokoji.

Když ráno sešel do kuchyně, Adelheid rozfoukávala oheň a připravovala snídani. Uhlazovala si zástěru kolem boků. Ani jeden z nich nepromluvil. Přes den Viktor seděl na balkóně se zavřenou knihou, pozoroval měnící se barvy podzimu a v myšlenkách se vracel domů. Vybavuje se mu telegram, který ho zastihl třetí měsíc na vojně. Zemřela mu matka, ale on ji doma nezastihl o devět hodin. Pod sebou viděl Adelheid, která se procházela v parku mezi platany s rukama zkříženými na hrudi. Viktor ji sledoval s lítostí a myslel si, že i ona na někoho čeká stejně jako on. Odložil knihu a vrací se zpět

do domu. Zamíří do pastelově modrého pokoje, s dvojitou empírovou postelí, ve kterém nikdy dřív nebyl. V pokoji se zvířil prach při každém došlápnutí, takže otevřel okno. Viktor nadzvedl leštěné víko klavíru, jehož klávesy byly chráněny plstěným zeleným potahem se zlatě vyšitým jménem firmy. Visel zde také hrací obraz, hrající nesměle milostnou serenádu. Viktor poznal, že pokoj dřívě patřil Adelheid, protože v něm byl obraz, na kterém byla nakreslena její dívčí podobizna. Našel také rodinné album, kterým začal listovat. Hned na prvním zažloutlém snímku byla celá rodina, otec a matka sedí na lavici a za ruku drží malého chlapce, stranou od nich stojí dívenka v černých šatech a s nepřítomným pohledem ve tváři. Na dalších snímcích byla dívka zachycena převážně sama, až na posledním byla zase celá rodina. Snímek byl pořízen 12.10.1939 a byl na něm starý Heidenmann, žena na vozíku pro těžce nemocné, mladík v uniformě a mladá žena v košili a šátku Svazu německých dívek. Stejný snímek Viktor našel i na dámském psacím stole, kde u rámečku ležela dýka jako těžítko. Dýku s německým nápisem hodil na podlahu.

Slyšel praskání proutí, a tak otevřel dveře na chodbu. V protějším pokoji viděl Adelheid, jak se sklání k prádelnímu koši. Viktor se ženy zeptal, zdali je to její pokoj, a když se dozvěděl, že ano, tak k ní pozvedl rodinný snímek. Popsala osoby, na které Viktor ukázal, takže se dozvěděl, že na snímku je otec, matka, která už zemřela, a její bratr, který zůstal v Rusku. Když Viktor vybídl Adelheid k tomu, aby vešla do pokoje, nechtěla a rázně odešla pryč s košem na prádlo. Viktor si vzal slovník a vešel bez zaklepání do ženina pokoje pod schody. V pokoji byla tma, železná otřískaná postel a židle, ze které čpěly zbytky dutinek. Za pomoci slovníku se naučil větu: *Gehen Sie in mein Zimmer und erwarten Sie mich im Bett.* Pak za sebou zavřel dveře a sledoval Adelheid, jak nosí kbelíky vody od studny. Viktor si najednou nebyl jistý, jestli ženu lituje, a nebo ji nenávidí.

Setkali se spolu až u večeře, při které mlčeli. Němka jedla a Viktor odstrčil svůj talíř, pouze pozoroval náhlý vichr za okny. Když Adelheid dojedla, znenadání se do tmy německy zeptala, zdali může odejít do koupelny. Viktorovi se zdálo neuvěřitelné, že promluvila, a nakonec její otázce porozuměl i bez slovníku. Jakmile žena odešla, šel za ní a usedl za dveře koupelny. Z koupelny se ozývalo praskání dřeva a ženino slabé prozpěvování,

keré Viktora spolu se šplícháním vody uspalo. Adelheid vyšla ze dveří a chvíli se zastavila u spícího Viktora. Nakonec ho překročila a ještě chvíli se dívala, jestli je vůbec skutečný. Viktor však o ničem nevěděl, protože spal.

„Světlo se od něho pozvolna vzdalovalo, sláblo, dveře pokojíku pod schody klaply, ale otočení klíče z druhé strany se neozvalo.“²⁶

FILM

Viktor se na dvoře setkává s vrchním strážmistrem, který se strachuje o jeho zdravotní stav. Strachuje se však zbytečně, protože Viktor pouze vstal po patnáctihodinovém spánku, takže je jen trochu zmatený. Strážmistr s sebou přivezl Němku, která vykládá z vozu zásoby jídla. Viktor přenechává strážmistrovi alkohol, který v zásobách byl. Sám si vezme krabičku se suchary a odchází do zahrady, kde se posadí na proutěné křeslo. Přisednout si přijde i strážmistr. Povídají si spolu o tom, jak je Viktor spokojený, že se takhle zahrabal před světem. Strážmistr mu oponuje tím, že ho jednoho dne mohou najít s podříznutým krkem. K jejich stolu přichází Němka s mlékem pro Viktora čistícího si nehty nožikem. Strážmistr se zajímá o to, jak je Viktor s Němkou spokojen. Vykládá mu také o tom, že její otec Heidenmann bude asi brzo oběšen a že ho vlastníma rukama táhl do Olomouce. Žena se dívala na strážmistra, jako by rozuměla jeho slovům, pak se vracela zpět k domu.

Na pozadí můžeme slyšet pokračující hovor od stolu, ale obraz se přesouvá do domu. Strážmistr Viktorovi nabízí, že Němku může nechat vyměnit. Současně s tím vidíme Viktora, který vstupuje do pokoje s modrými tapetami. Stojí u zrcadla kolem jehož rámu jsou umístěné fotografie. Od strážmistra se dozvídáme, že Němka je spíše po matce, a také to, jakým způsobem získali zámeček. Mezi tím Viktor přijde k oknu do zahrady, které otevře, a dívá se ven. Tím se vracíme k dění v zahradě. Strážmistr Viktorovi ukazuje železné klece, do kterých Heidenmann zavíral své zajatce. Posměšně se houpe na jedné z vrchních příček klece. Viktor, stojící zpět v pokoji, jakoby celou věc pozoroval z okna,

26 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 57.

odchází k piánu. Zkusí zahrát pár tónů a poté otevírá víko piána, pod kterým nachází fotografii.

Vracíme se zpět na dvůr, kde se Němka připravuje na schodech k odjezdu. Viktor se strážmistra ptá, zdali by Němka nemohla v domě zůstat, protože potřebuje jíst každé dvě hodiny. Strážmistr souhlasí a německy to ženě oznamuje, ta ale zůstat nechce. Viktor nechápe proč, vždyť s ní zachází slušně. Vrchní strážmistr mu říká, že přesně to je chyba, že se s ní nemá zbytečně mazlit. Pak dojde k ženě a ruku jí pokládá na pozadí s tím, že rozhodl, že zůstává v domě s Viktorem. Nakonec odjíždí a Němka se s Viktorem setkává až v kuchyni. Když Viktor vstoupí, žena vstane od stolu a jde zavřít okenice, takže je v místnosti naprostá tma. Tmu rozežene Viktor pomocí petrolejové lampy, kterou zapálí, a následně se na sebe s ženou zdlouhavě dívají. Strhne pásku z ženina kabátu, rozdělí cigarety a jednu krabičku otvírá a ženě nabídne. Ta si připálí pomocí petrolejky. Jejich sbližování dokresluje Bachova skladba *Das Wohltemperierte Klavier*. Viktor vezme část zásoby jídla a odchází. Na schodech se zastavuje a ptá se ženy, která mu svítí na cestu, na to, jak se jmenuje. Odpoví mu, že Adelheid, a dlouze se na sebe podívají. Oba pak odcházejí do svých pokojů. Viktor do svého pokoje nahoře a Adelheid do pokoje pod schody.

Znovu vidíme oba hrdiny až ráno, když Adelheid připravuje snídani. Viktor pije mléko a sleduje ženu, jak vyndává nádobí z kredence. Sleduje ji i ve chvíli, kdy si přes boky upravuje zástěru a když si uhlazuje vlasy vypadlé z culíku. Viktor odchází do pokoje s modrými tapetami a prohlíží si fotografii, kterou našel zavřenou v pianě. Za dveřmi slyší hluk, vyjde na chodbu za Adelheid a ptá se jí na osoby ze snímku i na to, jestli je tento pokoj její. Když ženu vybídne, aby vešla, tak vezme koš s prádlem a odchází. Viktor stihne do koše s prádlem položit rám s fotografií a odchází do knihovny. Tam si za pomocí slovníku připravuje větu: *Gehen Sie in mein Zimmer und erwarten Sie mich im Bett*. V tomto okamžiku zní pokračování skladby, která doprovázela jejich sbližování předchozí večer.

Opět se Viktor s Adelheid setkávají až u večeře v kuchyni. Večeří pouze žena. Viktor se na ni pouze smutně a zamyšleně dívá. Tíživé ticho mezi nimi přeruší až Adelheid

otázkou, zdali může jít do koupelny. Při odchodu si vezme pár polínek a odchází. Viktor jde hned za ní a posadí se na schody. Ještě si opakuje naučenou větu ze slovníku a usíná. Když Němka prochází kolem Viktora po schodech, na chvíli se zastaví, ale pak postaví petrolejovou lampu na stůl a odchází do svého pokoje pod schody.

KOMPARACE

Ani zde se nijak zvlášť děj v obou verzích nerozchází. Jedná se spíše o drobné odlišnosti a jiný způsob zpracování. Po probuzení na Viktora v knize čeká návštěva v podobě vrchního strážmistra, mladičkého gardisty Jindry a Adelheid. Přivezli mu zásoby, které nosil gardista Jindra do haly spolu s Adelheid, která nosila pytle s bramborami na zádech. Ve filmu na Viktora čekal jen strážmistr s Adelheid, která vše odnášela sama. Viktor nabídl strážmistrovi veškeré pití ze zásob až na ovocné šťávy. Navíc mu také nabídl sádlo a vepřové maso, čehož se filmový strážmistr nedočkal.

Viktor i se strážmistrem vyšli do parku, kde se posadili a probrali nepřeborné množství informací o rodině Heidenmanna. Dozvěděli jsme se, že Adelheid je více po matce, že starý Heidenmann bude brzy oběšen, i to, jakým způsobem zabrali zámek po židovi, který je v knize přímo jmenován. Při rozhovoru si nožkem čistí nehty ve filmu Viktor, zatímco vrchní strážmistr si nehty čistí v knize. Kniha je v tomto případě bohatší také o informaci, že štábní kapitán znal Viktorovy rodiče, a proto se o něho tolik zajímá. Od jejich stolu v parku je také vidět Adelheid, která bosá nalévá nejdříve mléko kočkám, než přijde ke stolu s mlékem pro Viktora. Ve filmu přitom vyjde rovnou z domu a po tom, co přinese mléko a vyslechne si část rozhovoru o jejím otci, odchází zpět do domu. Vrchní strážmistr dovede Viktora k železným klecím, ve kterých Heidenmann držel zajatce. Viktor na klece narazil už v předešlé dny, když šel z vycházky od potoka. Tak je to tedy popsáno v knize. Oproti tomu filmový děj je postaven tak, že Viktor vidí klece poprvé a je znepokojen. Celá scéna působí více ironicky až groteskně, protože se strážmistr v jedné z klecí začne houpat. Zde dochází také k tomu, že se Viktor zdánlivě dívá na celý výjev na zahradě z okna v pokoji s modrými tapetami. Strážmistr s Viktorem se vrací zpátky k domu, kde čeká Adelheid, kterou by si rád Viktor nechal v domě už napořád. Kniha nám prozrazuje, že žena sedí u studny se složenýma nohama na roubení, a tam jí jde

také strážmistr oznámit, že zůstává v domě s Viktorem. Kdežto filmová Adelheid stojí na schodech u domu a připravuje se na odjezd se strážmistrem. Na schodech zůstává také ve chvíli, kdy se dozvídá, že zůstává v domě. Poté přichází chvíle, ve které strážmistr na důkaz toho, že by se s Němkou nemělo zaházet zbytečně mírně, položí svou ruku na Adelheidino pozadí. Když strážmistr odjel, tak Viktor s Adelheid osaměli. Setkávají se v kuchyni, kdy Adelheid poslušně čeká než Viktor zapříchí domovní dveře. Očekává povely, které nedostane. Na důkaz jejich rovnosti, strhne Viktor bílou pásku z kabátu a rozdělí cigarety na dvě části. Více spravedlivě to působí v knize, protože tam rozdělí Viktor cigarety i zásoby jídla přesně na polovinu, kdežto ve filmu jí dá z cigaret pouze dvě krabičky. Udělá však navíc vstřícné gesto a krabičku rozbálí a Němku tak pobídne k tomu, aby si cigaretu zapálila. Když se dozví její jméno, tak Viktor odchází do svého pokoje. Kniha je opět obohacena o vnitřní úvahy. Ve Viktorově nitru se odehrává při usínání souboj o to, jestli má usnout sám, nebo jestli by měl vstát a jít za Adelheid do pokoje pod schody. Usnout se mu podaří až nad ránem.

Ráno Viktor sejde do kuchyně, kde Adelheid připravuje jídlo. Pozoruje ženu i ve chvíli, kdy si uhlazuje zástěru kolem boků. Tato situace působí ve filmu více vyzývavě, jakoby tím pohybem chtěla Adelheid něco sdělit. Viktor se přesouvá na balkón, kde pozoruje barvy podzimu, a v myšlenkách se vrací domů ve chvíli, kdy mu zemřela matka. S lítostí také sleduje Adelheid, která se prochází v parku, protože přemýšlí nad tím, zdali i ona na někoho čeká stejně jako on. Poté zamíří do pastelově modrého pokoje, s dvojitou empírovou postelí, ve kterém nikdy dřív nebyl. Jak už víme, tak ve filmu v pokoji s modrými tapetami už dříve byl. Také je vynechána část s balkónem a Viktor tak odchází do modrého pokoje hned ráno z kuchyně. V tomto pokoji nachází snímek rodiny Heidenmanna, se kterým jde na chodbu za Adelheid, která se skláněla k prádelnímu koši. Popíše osoby z fotografie a na výzvu ať vstoupí do pokoje reaguje rozhodným odchodem pryč. Je možné, že její reakce vychází z toho, že Viktor prohledává věci v jejím bývalém domově, takže se cítí nepříjemně, a zároveň může mít obavy z toho, jestli na ni teď Viktor nebude nahlížet jinak.

V knize je Viktor všímavější a nachází v pokoji i další věci. Našel hrací obraz, který kraje milostnou serenádu. Detailněji si prohlíží další snímky, na kterých je Adelheid

ještě děvče. Také nachází na dámském psacím stole rámeček s onou zmíněnou rodinnou fotografií, u kterého leží jako těžítka dýka s německým nápisem. Když Viktor odchází z pokoje, dojde si pro slovník, pomocí něhož se učí nazpaměť větu: *Gehen Sie in mein Zimmer und erwarten Sie mich im Bett*. V knize jde bez zaklepání do ženina skromného pokoje. Žena v něm není, a tak si pokoj pouze prohlédl a dvakrát zopakoval naučenou větu. Při odchodu z pokoje zahlédne venku Němku, která nosí kbelíky vody. Stejný výjev viděl i „filmový“ Viktor, jenom hned při odchodu z knihovny. Setkávají se u večeře, při které mezi nimi hoří svíce. Adelheid jedla večeři, ale Viktor pouze zamyšleně seděl naproti ní. Žena přerušila ticho prostou otázkou, zdali může jít do koupelny. Tato situace působí jako záchvív běžného života, což je v tomto příběhu velmi vzácné.

Ve chvíli, kdy odešla s několika polínky do koupelny, šel Viktor za ní. V knize došel až ke dveřím koupelny, před které se posadil a poslouchal vodu a Adelheidin zpěv. Přemýšlel o tom, že ženě nechce přikazovat a ani jí ubližovat jako vrchní strážmistr. Děj ve filmu zastaví Viktora už na několikátém schodě, na který se posadí, a po zopakování naučené věty usíná. Když Adelheid vyjde z koupelny, chvíli se na Viktora dívá, a pak ho překročí a odchází do svého pokoje pod schody. Ve filmové verzi nechává žena Viktorovi ohleduplně petrolejovou lampu poblíž schodů, kdežto v knize se bezohledně vzdalovala do svého pokoje i se světlem.

4.1.4 Sedmá kapitola

HOŘKÉ RÁNO

„Z kostelního návrší sáňkoval mezi dětmi také kdosi dospělý. Viktor pomalu procházející zasněženou vesnicí se u někoho zastavil.“²⁷

Viktor potkal ve vesnici vrchního strážmistra v bílém kožíšku, který sáňkoval s dětmi. Jakmile Viktora spatřil, tak sáňky nechal dětem a dal se s ním do hovoru. Povídá mu, že je rád, že to s Němkou ukončili, ale Viktor vůbec nevnímal o čem to mluví, a dále si prohlížel svatou Maří Magdalénu vytesanou do kamene před kostelními vraty.

27 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 107.

Vrchní strážmistr mu vysvětluje, že za ním Němka přišla s tím, že chce jít od Viktora co nejdál pryč, protože se bojí od chvíle, co viděla mrtvého železničáře, jenže strážmistr odjíždí do Zábřehu, takže to přes svátky nepůjde. Viktor nechápe, proč by tohle Adelheid mohla chtít, když se k ní chová laskavě a dokonce ji i pustil na mši.

Společně se strážmistrem vstoupili do kostela, a protože byla zamrzlá svěcená voda, tak se pouze pokřižovali. Uvnitř hřměly varhany a pouze v předních lavicích sedělo několik stařen a dětí. Při procházení uličkou rázně klapaly okované boty vrchního strážmistra tak, až se na něho kněz obrátil. Poté k nim pozvedlo hlavu světlovlásé dítě a některá ze stařen. V kostele zavládl neklid. V klenbě létal vyplašený šedavý kos, na kterého všichni přítomní hleděli. Pouze Adelheid sedící u bočního oltáře neobracela tvář nahoru. Kos narazil na drát, na kterém viselo věčné světlo. Pták spadl někam za oltář a dvě peříčka se snesla k přítomným. Ministrant, který stál nejbliže, chtěl poraněného kosa vzít do dlaní, ale všiml si v šeru stojícího muže v lyžařské bundě. I přes mužovo varování ministrant leknutím vykřikl. Vrchní strážmistr se k nim rozběhl a vytahoval zbraň. Muž v lyžařské bundě neotálel a přeběhl do sakristie, ale nestihl zavřít dveře včas, dovnitř prolétla strážmistrova střela. Vyskočil přes zábradlí a v předklonu utíkal po návsi k protější domům. Od školy na něho stříleli ze samopalů, ale on se před vraty protějšího dvoru napřímil ve chvíli, kdy se za ním dveře zavřely. Viktor vyšel z kostela až v době, kdy se už žádné výstřely neozývaly. Revoluční gardisté prohledávali dvory v pusté vesnici plné tichých stavení. Viktor se tedy rozhodl vrátit se do záměčku. Ještě před ním se do chladného domu vrátila Adelheid, která se uzavřela ve svém pokoji.

Na večer přišel vrchní strážmistr v bílém kožíšku s informací, že stařeny z kostela muže v lyžařské bundě poznaly. Jedná se o údajně padlého Hansgeorga Heidenmanna. Vrchní strážmistr chce zůstat v záměčku, protože se domnívá, že zajisté přijde za sestrou, protože venku je mráz a z vesnice by si nikdo nedovolil Hansgeorga schovávat. Viktor souhlasí a donese dvě skleničky a koňak. Strážmistr ale nechce moc pít, aby měl jasnou hlavu. Slibuje Viktorovi, že z jara mu v záměčku zavedou elektřinu a spraví vodovod. Ale Viktora zajímá jen to, co bude teď s Adelheid. Dozví se, že tam Němka ještě den nebo dva zůstane, dokud nenajdou Hansgeorga a nezjistí, co s tím měla žena společného. Viktor takový konec očekával, a proto ho to ani nedojímá. Jen si přeje, aby ho Adelheid

měla ráda, a tak nechce, aby ji někdo ponižoval. Tvrdí, že mezi ním a Němkou je podle něho skutečná láska, kterou nikdy dřív neprožil. Strážmistr ho přesvědčuje, že nic takového neexistuje, že si to lidé jen vymysleli, aby mohli obhajovat každé svinstvo, jako je vražda, znásilnění a nevěra. Při jeho slovech Viktor zjišťuje, že se mu snad poprvé v životě chvějí ruce v očekávání něčeho špatného. Zeptá se strážmistra, zdali je ženatý. Zjišťuje, že mu žena utekla s nejlepším kamarádem, kterému ve špatných časech poskytl zázemí. Syna má v Zábřehu a rád by ho měl u sebe, ale protože tu není dostatek českých škol, tak to prozatím není možné. Viktor netuší, zda v této chvíli má zůstat se strážmistrem, nebo jestli si má jít do kuchyně pro čaj, obojí se mu zdálo jako útěk, ale strážmistr ho pošle spát.

Když si Viktor v kuchyni nalévá čaj, stále se mu chvějí ruce, ale sám sebe přesvědčuje, že je to zimou. Po cestě do pokoje se zastavil v mezipatře, kde čekal u otevřeného okna dokud mráz neumrtví jeho rozechvění. V pokoji na posteli seděla Adelheid se zavřenýma očima. Podal jí hrnek s čajem a ona si o něj ohřívala studené ruce. Cítil, že i ona se chvěje. Čaje se nenapila, a když se Viktor zeptal, jestli je hořký, tak ho odložila. Ulehla zády k němu a neslyšně plakala. Viktor jí položil ruku na rameno a utěšoval ji slovy o tom, že všechno bude dobré, a že jí chce pomoc. Díval se na ni ve tmě, a přitom se mu stále vracela myšlenka na to, zdali ho má skutečně ráda.

Později v noci se probudil zimou a Adelheid vedle něho neležela. Našel baterku, vstal a bosý na schodišti poslouchal hlasy zdola. Šel za světlem, které vycházelo z pootevřených dveří koupelny. Na konci ochozu viděl Adelheid v kožichu a s kufry u nohou, jak s někým hovoří. Když na ni promluvil, pouze zhasla svíci, zatímco druhý člověk ustoupil do přítmi knihovny. Světlo z baterky dopadlo na lyžařské boty ve výplni dveří, a než Viktor stačil zavolat na vrchního strážmistra, Němka ho uhodila do hlavy stříbrným svícem. Nevěřičně chtěl vyslovit její jméno, ale žena ho udeřila znovu a silněji. Upadl k jejím nohám. Do nehybného Viktorova těla chtěl stěžít se sklánějící Hansgeorg bodnout dýkou, ale Adelheid ho zadržela se slovy: „Nech ho, prosím, to už stačilo.“

Viktor se probral až v kalném světle a nakonec se mu podařilo i vstát. Někdo našlapal sněhem do koupelny i do bývalé Heidenmanovy ložnice. Uvědomil si, že se potřebuje umýt, aby ho ledová voda probrala. V pootevřených dveří si nejprve všiml zmazané zdi

a převrácené židle, poté skoro vrazil do zakrvavené nohy. Uviděl ležet strážmistra na podlaze tváří k ozdobným kachličkám. Hlavu měl položenou u vany a v šíji se mu černaly tři otvory. Viktor za sebou zavřel nohou dveře a šel se posadit na nejvyšší schod. Zdola k němu začaly doléhat kroky. Ozvalo se naléhavé zakňučení psa, který na něho hleděl pod schody. Když Viktor znovu otevřel oči, tak k němu již lezl pes, a do domu vešel muž o holi, kterého nepoznával.

„Viktor ho nepoznával, zesilující světlo vylupovalo proti dveřím pouhý obrys postavy. Muž se rozhlédl.“²⁸

FILM

Vrchní strážmistr přichází do zámečku za Viktorem s tím, že nerad ruší, ale že ho přivádějí jisté neodkladné okolnosti. Okolnosti se týkají Adelheid, která zrovna sklízí v kuchyni nádobí a poslouchá jejich rozhovor. Vrchní strážmistr rekapituluje ženinu minulost v nacistické rodině a nakonec Viktorovi oznámí, že se objevil Hansgeorg Heidenmann. Při jeho slovech Adelheid ztuhne a pootočí se ode dřezu k nim, protože pravděpodobně už dříve tušila, že se její bratr vrátil. Viktor přivře dveře do kuchyně a nechápe, jak se mohl objevit, když se tvrdilo, že padl v Rusku. Pro jistotu se vrchní strážmistr chce utábořit v domě, kdyby tam Hansgeorg zamířil. Je Viktorovi vděčný, protože mu nemusí nic vysvětlovat a může v domě zůstat. Jdou společně ke krbu, ve kterém Viktor začne rozdělávat oheň a zajímá se o to, co bude teď s Adelheid. Podle strážmistra záleží na tom, co o tom Němka ví, a vyptává se na to, zdali se blízko u nich předchozího dne střílelo. Viktor nalije strážmistrovi skleničku koňaku a chce vědět, jak dlouho u něho žena ještě zůstane a co by případně chtěl za to, aby ji nechal být. Strážmistr si poručí dvě lahve koňaku, a jakmile je Viktor přinese, tak strážmistr dodá také to, že by mu chtěl dát přes držku. Viktor si jde do kuchyně zalít čaj a v jeho nepřítomnosti si na něho strážmistr zanáává.

Adelheid sedí zamyšleně v posteli ve chvíli, kdy jí Viktor přináší hrnek s čajem. Ani se na Viktora nepodívá a z čaje se také nenapije. Odloží hrnek na židli, obličej zaboří

28 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 120.

do polštáře a německy řekne něco Viktorovi. Ten ženě řekne, ať se ničeho nebojí, že všechno bude zase dobré. Popřeje jí dobrou noc a odchází z pokoje s modrými tapetami. Při odchodu zaváhá a vrátí se ke dveřím, které zamkne a vezme si klíč. Mezi tím strážmistr sedí u krbu s kořalkou a u ohně si spokojeně ohřívá nohy. V pozadí slyšíme opět Straussův valčík. Vidíme hořící petrolejovou lampu, která stojí v pokoji u Viktora. Viktor sedí v posteli a je zabalený v dece. V černobílých myšlenkách se vrací zpět do chvíle, kdy se viděl s Němkou poprvé, přes zábradlí shlédne k Adelheid myjící podlahu v hale.

Ihned po probuzení do krutého rána zamíří k pokoji, ve kterém Němku zamkl. Otočí klíčem, který vytáhl z kapsy. Otevře dveře a naskytl se mu pohled na rozházený, ale prázdný pokoj. Zavřel za sebou dveře a vydal se ženu najít. Nahlédl k vyhaslému krbu, u kterého už vrchní strážmistr neseseděl. Uviděl pootevřené dveře do koupelny, do které vstoupil. Hned mezi dveřmi uklouzl a upadl do kaluže krve. Krev patřila vrchnímu strážmistrovovi, který ležel na zemi mrtvý. Viktor špinavý od krve odešel z koupelny a hledal v domě někoho, kdo měl co do činění s mrtvým tělem. Zahlédl pootevřené dveře do jednoho z pokojů blízko schodů, a tak tam šel nahlédnout. V posteli u zdi seděl špinavý německy mluvící muž. Několik okamžiků se na sebe dívali a pak muž vyskočil a vrhl se po zbrani položené na stole. Viktor za sebou stihl zavřít dveře a schoval se za zdi. Dveřmi prošlo několik výstřelů a z dálky se ozval Adelheidin výkřik. Viktor využil toho, že má špinavé oblečení od krve. Leh si přede dveře, aby si střílející muž myslel, že ho postřelil.

Do domu vběhne Adelheid, která Hansgeorgovi zabránila ve výstřelu do nehybného Viktora. Viktor využije příležitosti a srazí Hansgeorga na podlahu. Němka sleduje jejich souboj a z ruky jí přitom vypadne truhla se šperky, které si pravděpodobně chtěla odnést. V pokoji, ve kterém se muži rvou, se zavřou dveře, protože do nich kopnou nohama. Adelheid vezme pohrabáč, vejde do pokoje a oba muže na podlaze sleduje. Zasáhne ve chvíli, kdy se Hansgeorg snaží Viktora oběsit na šňůře na prádlo. Do dvojice začne s ironickým úsměvem mlátit pohrabáčem, dokud od sebe muže nerozdělí. Poté ještě několikrát udeří ležícího Viktora do hlavy a před tím, než odejde, sleduje jeho bezmoc a smutek. Celý tento výjev doplňuje další z části *Jesu, meine Freude*. Viktorovi se stěží podaří vstát a dojít mezi dveře, kde znovu upadne na zem. Tváří k podlaze slyší,

jak do domu vešlo nějaké zvíře, a také klapání holí o podlahu. Dojde k němu služební pes a muž o dvou holích.

KOMPARACE

V této části příběhu se kniha a film rozcházejí už zcela značně. Shoda se dá hledat jen velmi obtížně. Filmová adaptace zcela opomíjí mši odehrávající se v kostele. Nedojde tedy k tomu, že by Viktor viděl na kostelním návrší sáňkovat vrchního strážmistra s dětmi, což by se dalo vnímat jako záchvív běžného a radostného života. Neodehraje se rozhovor o tom, že Adelheid už dále nechce zůstat u Viktora, protože má strach, že se zase začnou zabíjet Němci. Dokonce ani nevidíme klíčový okamžik v kostele, kdy dojde k dramatické přestřelce a kdy se poprvé setkáváme s mužem v lyžařské bundě, jímž je Hansgeorg Heidenmann. Ve filmu však dojde ke zmínce o tom, že se Hansgeorg vrátil, až tehdy, když vrchní strážmistr přijde za Viktorem do zámečku. Strážmistr přijde za Viktorem do zámečku i v knize, protože tuší, že by se u nich mohl v noci Hansgeorg objevit. V této části se tedy obě zpracování scházejí. I společný večer u krbu probíhá obdobně. V knize Viktor nalévá koňak jak strážmistřovi, tak i sobě, o což je „filmový“ Viktor ochuzen. Možná je to tím, že za sebou nemá hrozivý zážitek z kostela, a nebo díky tomu, že má mnoho práce s uplacením strážmistra, aby nechal Němku být. Navíc se také v literární předloze objevuje důvěrný rozhovor obou mužů o soukromých záležitostech se ženami. Promlouvají o svých postojích k lásce a manželství. Strážmistr pro jednu projeví city, které choval ke své ženě, jež mu utekla s nejlepším kamarádem. Svěřuje se i se skutečností, že má syna u babičky v Zábřehu, kterého by si chtěl vzít k sobě, až se ve vesnici zlepší situace s Němci.

Viktor poté odchází, protože si vzpomene, že má v kuchyni čaj. Jeden šálek vezme také pro Adelheid, která na něho čeká v posteli. V knize cítí Viktor rozechvění, možná snad nervozitu, jako kdyby očekával události, které ho onu noc čekají. Adelheid se nenapila z přineseného čaje, a to ani tehdy, když se Viktor ujišťoval, zdali není hořký. Dále jen pozoroval chvějící se ženu, která po chvíli ulehla a s hlavou zabořenou v polštáři začala plakat. Viktor ulehl vedle ní a do tmy jí šeptal uklidňující slova. Ještě před usnutím se na ni díval s umrtvujícím soucitem.

Filmová adaptace nepracuje s něhou a soucitem, s pocity, které doprovázely jejich poslední společnou noc. Tyto emoce musí každý divák vycítit divák sám. Vše se odehrálo jinak, jelikož Viktor nechal Adelheid v pokoji samotnou, a ještě navíc ji zamkl. Sám odchází do svého pokoje, kde sedí zabalený v dece. V hlavě rekapituluje jejich první setkání v hale.

Když se probere ze svých myšlenek, které musely přehlušit vnímání času i hluku, jenž se musel dozajista v domě ozývat, tak se navrácí k pokoji, kde předtím ženu uzamkl. Naskytne se mu pohled na prázdný pokoj. Ani strážmistr už nesedí na svém místě u krbu.

Události v knize jsou opět odlišné, jelikož tam Viktor večer usnul, a když se probudil v půl druhé a zjistil, že místo vedle něho je prázdné, tak vstal a šel za hlasy, které slyšel zdola. Minul pootevřené dveře do koupelny a scházel k ochozu, na kterém stála Adelheid. Protože mu neodpovídala, tak ji mírně odstrčil od jejího kufru u nohou, když v tom si všiml muže v lyžařských botách. Než stačil vykřiknout, tak ho Adelheid udeřila stříbrným svícem do hlavy. Udiveně chtěl vyslovit její jméno, když v tom ho udeřila podruhé. Z výklenku vystoupil Hansgeorg, který chtěl do Viktora bodnout dýkou, ale žena ho zadržela se slovy, že už to stačilo. Když se po nějaké době Viktor probral, chtěl se jít umýt do koupelny, ve které našel tělo vrchního strážmistra. Chvíli se opíral o dveře hledě na mrtvého a poté odešel zpět na ochoz, kde usedl na nejvyšší schod.

Naprosto odlišný průběh byl k vidění ve filmovém zpracování. Dříve než se Viktor setkal v tváři v tvář s Hansgeorgem, tak v koupelně objevuje mrtvé tělo strážmistra. Dramatičnost tomu dodává uklouznutí na kaluži krve, do které Viktor padá. Vyběhne z koupelny a hledá v domě toho, kdo strážmistra zavraždil. Nachází jedny pootevřené dveře, do kterých vstoupí a na posteli vidí sedět cizího muže. Chvíli na sebe nevěřičně hledí, když v tom Hansgeorg vyběhne a začne po Viktorovi střílet. Ten se stihne schovat za dveře a předstírá, že byl zasažen. V tu chvíli přibíhá křičící Adelheid a Viktor využije situace. Mezi ním a Hansgeorgem dojde k brutální potyčce, kterou přeruší Adelheid tím, že do dvojice začne mlátit železnou tyčí. Zde si můžeme jen domýšlet, jestli se tím Viktorovi snaží pomoci, nebo zdali mu chtěla ublížit. Žena se na bezmocného Viktora ještě chvíli dívá ironickým pohledem a pak odchází. Viktorovi se podaří vstát, ale mezi dveřmi opět padá. Slyší už jen kroky v domě a psa. Kapitola v knize také končí tím, že do domu

vejde muž o holi a pes. Rozdíl je pouze v tom, že pes najde Viktora sedět na schodech s hlavou opřenou o zábradlí.

4.1.5 Osmá kapitola

PROTOKOL

„Muž který vstoupil domovními dveřmi, měl vrásčitý, ale příjemný obličej. Opíral se oběma rukama o hůl a naposledy se rozhlédl.“²⁹

V hale bylo několik mužů a mezi nimi i štábní kapitán v klobouku a o holi. Rozhodl, že mrtvého vrchního strážmistra odvezou do vsi. U krbu seděl Viktor, kterému čistili a obvazovali ránu. Štábní kapitán má hlad, protože z Olomouce vyjeli ve tři hodiny, a tak se Viktora zeptá, jestli je kus salámu a nakousaný chleba na stole jeho. Když ho Viktor pobídl k jídlu, začal si salám krájet na malé kostičky. Ke stolu přistoupil poručík a zeptal se, jestli bude stačit, když napřed poslal tři muže, hledat v okolí Hansgeorga. Štábnímu kapitánovi to stačí a poručí ještě, aby udělali fotografie, ať v Praze vidí, co se zde děje. Poté se už zajímá o to, jak se cítí Viktor. Tomu bylo smutno a prsty měl na ostříhaných vlasech, pod kterými byla nepatrná prohlubeň. Oba sledují poručíka, který se hrabe ve Viktorově koženém vaku. Štábní kapitán chce, aby si Viktor sbalil věci, protože to tady pro něho skončilo. Dále mu řekne, že půjde svědčit k soudu. To si Viktor vyloží v první chvíli jinak, než že půjde k soudu pouze jako svědek. Z koupelny vynesly na nosítkách tělo přikryté prostěradlem. Štábní kapitán smutně hledí na tělo vrchního strážmistra Hejny a mluví o tom, že ho chtěl udělat přednostou v Bruntále. Viktor jen nehybně pozoruje hodiny a zajímá se, kde je Adelheid, protože nerozumí, proč ho praštila, a odmítá připustit, že by ho chtěla zabít.

Ve chvíli, kdy už Viktor začíná otravovat štábního kapitána svými naivními dotazy ohledně Adelheid, tak do haly vpadne tříčlenná hlídka s tím, že pes našel v lese už i Hansgeorga. Pes Ringo dostane za odměnu zbytek salámu a všichni vyjdou před dům. Viktor se štábním kapitánem zůstávají oproti ostatním pozadu, jelikož cesta klouže.

29 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 123.

Nad lesem vidí kroužit vránu, jako by je vedla na určité místo. Přicházejí na mýtinu k dřevěnému krmítku pro vysokou zvěř, ke kterému se brodí služební pes. Na seně leží muž v lyžařské bundě s omrzlými ústy, ojíňeným obočím a skráněmi promodralými mrazem. Vedle muže se povalují proužky z novin, škraloupy umrzlé krve a plechovky od amerických konzerv. Viktor se díval na vránu, která zakrákala nad mýtinou zrovna ve chvíli, kdy Hansgeorg otevřel světle modré oči. Pak vystoupil z hloučku a opřel se o nejbližší jedli, u které stál do chvíle, než Hansgeorga položili na sáňky. Štábní kapitán dal Viktorovi ruku pod paži a vrátili se zpět k domu.

Čekal tam na ně vojenský řidič, který se rozjel hned, jak Viktor položil na zadní sedadlo kožený tlumok. Viktor se díval jen před sebe a vůbec se neohlédl, věděl, že sem se už nevrátí. Po cestě naslouchal štábnímu kapitánovi, který tvrdil, že chtěl jen to, aby si Viktor odpočinul, a zatím to dopadlo takhle. Tvrdil také, že sem, do pohraničí, Viktor nepatří, že nepatří nikam, protože je pouze hostem na tomto světě. Štábní kapitán si pravděpodobně myslí, že Viktor je příliš dobrotivý a nezkušený na to, aby mohl žít na místě, kde si lidé vytrpěli za války své. Vůz opakovaně tvrdě narážel, takže řidič František zajel k závěji a utahoval povolené matice v levém zadním kole. Štábní kapitán stál na kraji silnice, díval se na zavátá pole a řekl, že toto je svatý kraj, když svítí slunce. Svěřil se také s tím, že byl nedávno ve Viktorově rodné vsi a že zašel i k Viktorovi domů, kde všechno padá. Při slovech, že je plot vyvrácený, dveře zatlučené a nikde není ani živáčka, Viktora mrazí.

Když je auto opravené, pokračují v jízdě a štábní kapitán smutně dodává, že teď bude Viktor na všechno v životě sám, když raději utekl do Anglie, než aby zůstal doma s rodinou.

Mlčky dojeli až ke škole. Vesnice je tichá a vylidněná, jen z komínů stoupal kouř. Poručík podává informace o Adelheid, kterou chytili na nádraží s platnou jízdenkou, kterou nepoužila. Ve vedlejším vojenském voze spatřil Viktor Adelheid v hustém kožichu, ale ona jeho neviděla. Mladý gardista Jindra odváděl Němku, a když cestou míjel Viktora, tak si odplívl.

Při dvouhodinovém čekání na konec výsledku Němky si Viktor zkracoval čas hledáním německé věty: nenáviděti k smrti. Štábní kapitán vyšel ze třídy a zeptal se Viktora, co si ještě chtějí s Adelheid říct. Ten neodpověděl a vešel do školní třídy, kde žena seděla v hustém kožichu na židli uprostřed místnosti. V místnosti s nimi byla také stařena, která otřela šátkem druhou židli pro Viktora. Viktor začal na Adelheid mluvit a stařena překládala jeho slova do němčiny. Při jeho slovech o tom, že proti ní má svědčit a že ji chtějí odvést do Olomouce, se Němka ani nepohnula a pouze hleděla z okna. Přistrčil k ní balíček cigaret a uklidňoval ji, že proti ní neřekne ani slovo, jelikož nechce nikomu ublížit. Mezi nimi ležela na katedře dýka a svícen. Německý nápis na dýce překrývala krev. Stařena dál překotně překládala jeho slova o tom, že do nejdelší smrti bude ženu litovat a že na ni bude čekat, i když ji odsoudí. Při slibu, že by jí mohl pomoci, se žena na Viktora otočí. Hleděli na sebe ve chvíli, kdy se Viktor otázal, zdali ho celou tu dobu nenáviděla, a to i ve chvíli, kdy za ním sama přišla v době jeho nemoci. Adelheid nejprve sáhla po krabičce cigaret, ale pak si to rozmyslela a odpověděla Viktorovi, že když byl nemocný, tak už jí ho bylo pouze líto. Její hlas slábl při slovech, že když ji první den pozoroval dalekohledem, tak se začervenal a pak jí hodil k jejímu překvapení cigarety do kabely. Po krátké odmlce dopověděla, že se jí zdál čistý a plachý, když si rozlamoval prášek před spolknutím. Ale ve chvíli, kdy ji poslal nahoru čekat do postele, tak byl pro ni stejný jako ostatní. Adelheid sklonila hlavu a Viktor užasle řekl, že se to dá napravit. Že nechce být zase sám, protože bez ní nemá už nikoho. Němka k němu náhle zděšeně vzhlédla a zeptala se, co to říkal. Když svá slova zopakoval, působilo to, jako by jeho slovům porozuměla. Na okamžik si rukama zakryla oči a dívala se mimo dění ve třídě. Viktor k ní přistoupil a třásl jí rameny, s úzkostí se ptal, kam se to dívá, a několikrát zopakoval ženino jméno. Strážní Němku odváděli, na Viktora se už nepodívala.

Poručík se štábním kapitánem dořešili všechny záležitosti a chtěli se vydat na cestu, dokud je světlo. Viktor přestal vnímat jejich hlasy až do chvíle, než se z chodby ozval křik a dupot několika okovaných bot. Voják štábnímu kapitánovi oznamoval, že Němka neotevívá dveře od záchodu. Hlídal dveře a pod okno poslal Krajdlera, aby se ujistil, že žena nemůže utéct. Všichni kráčeli po chodbě k vyvráceným dveřím, ve kterých spatřili v proužku světla klečet Adelheid v rozhaleném kožichu. Její kolena se nedotýkala podlahy

a od okenní kliky se napínal pásek z kožichu. Viktor se sám sebe ptal proč a někdo za ním obdivoval ženinu „koňskou“ povahu. Poté Viktor dostal ke kontrole Protokol o nálezu mrtvé Adelheid Heidenmannové. V něm byly uvedené podrobné informace o spáchané sebevraždě. Bylo zde také uvedeno, že měla dlouhý kožich, bílou vestu, modré lyžařské kalhoty, kombiné, podprsenku, kalhotky, podvazkový pás s připnutými podomácky pletenými punčochami, náramkové hodinky značky DOXA, zlatý řetízek s medailónkem, 675 Kčs, 5 zlatých pětimarek, lístek totožnosti a nepoužitou jízdenku na trať Černá Voda-Orlí.

Jakmile Viktor list dočetl, tak ho položil na stůl a vyšel ze školy na náves, kde na něho čekali lidé, některé si Viktor pamatoval z vlaku, vedl je gardista Jindra. Udeřili ho, svalili ho do sněhu a kopali ho do zad. Když se zvedal, tak se zapotácel a tekla mu krev z nosu. Bylo mu do pláče, ale věděl, že to nedokáže. Odcházel ze zasněžené vesnice a zastavil se u kříže s nápisem: Dokonáno jest! Nápis byl překrytý námrazou, ale Viktor si ta slova pamatoval. Byl rád, že nejsou vidět, jelikož nic není dokonáno a nic neskončilo. Vše pokračuje a stále bude pokračovat, protože není lásky ani smíření. Po bílé cestě k němu přichází dívka, která na sáňkách táhne cínovou konev. Zeptá se Viktora, jestli si na ni vzpomíná, že tenkrát chtěl trochu mléka. Prý ho vyhlížela a měla starost, jestli se mu něco nestalo. Otáže se ho, zdali od nich odjíždí. Když Viktor odpoví, že jde na zastávku, tak mu dívka prozradí, že i ona odjede. Její sestra Vilma se vrátila, a tak může chodit v Olomouci do školy. Doufá, že by se spolu jednou mohli v Olomouci potkat. Viktor přikývl a naposledy se ohlédl k vesnici. Dívka za ním ještě zavolala, že už jsou miny pryč, a tak může jít přes pole.

„Odbočil z cesty. Začínalo sněžit. Středem zavátého, v bělostném příkrov rozlehlého pole vedla pěšina. Byla dost hluboká a prošlapaná stopami těch, kteří šli před ním. Jinak byl sníh všude kolem nedotčený.“³⁰

30 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 137.

FILM

Muž o holích zavolá na Viktora, že už může jít do školní třídy za Adelheid, ačkoliv nechápe, co si ještě chtějí říct. V místnosti sedí naproti sobě žena a stařena v černém. Jakmile poručík pustil Viktora do třídy, tak se stařena zvedla ze židle, otřela ji a uvolnila místo naproti Němce. Viktor si však na volnou židli nesesl. Díval se z okna ve chvíli, kdy stařena překládala jeho slova o tom, že chtějí Adelheid odvést do Olomouce a on by proti ní měl svědčit. Pak Viktor k ženě přijde a nabízí jí cigaretu se slovy, že se nemusí bát, že mluvit nebude, protože nechce nikomu ublížit. Němka cigaretu nepřijme a ani se na Viktora nepodívá. Před nimi leží na zemi papír, na kterém jsou vyskládané doličné předměty. Nachází se tam zbraň, zásobník, náboje, železná tyč a dýka. Viktor pokračuje v monologu a tvrdí, že je mu ženy líto. Když stařena větu přeloží, tak Adelheid k Viktorovi udiveně vzhledne. Ten chce slyšet jedinou věc, ale ještě před tím, než vysloví svou otázku, tak se posadí na židli naproti Němce. Zeptá se, zdali ho celou tu dobu nenáviděla, a to i ve chvíli, kdy mu bylo zle. Stařena začne překládat a Viktor se vrací zpět k oknu. Nedívá se na Adelheid ani ve chvíli, kdy mu říká, že si vzpomíná na první den, kdy se styděl za to, že ji sledoval z okna. Vidíme ženiny černobílé záblesky vzpomínek. Dále mluví o tom, že byla velmi překvapená, když našla v kabele krabičku cigaret. Viktor se stále dívá z okna, pod kterým se scházejí lidé. Když Adelheid říká, že si Viktor vždy lámal pilulku na polovinu, tak do okna dokonce přiletí sněhová koule. Další přeložená slova jsou o tom, že jakmile ji poslal do své postele, tak už byl jako ostatní a nezdál se jí plachý tak, jak to bylo do té doby. Viktor smutně odpověděl, že se to dá napravit, že nemůže zůstat sám, protože už nikoho kromě ženy nemá. Adelheid zvedla nechápavě oči a Viktor musel stařeně říci, aby i toto přeložila. Také neustále ženě opakoval, že když bude chtít, tak jí může pomoci. Ona už nic neříkala, jen se na malý okamžik na Viktora zadívala svou tváří bez výrazu. Do místnosti vešli dva muži a štábní kapitán, kteří přišli ukončit setkání Viktora s Němkou.

Adelheid odvedou a ve třídě zůstává pouze poručík a štábní kapitán, který chce vyrazit co nejdříve na cestu domů, aby dojeli ještě za světla. Při jejich rozhovoru o zápisu výsledku se Viktor dívá z okna, které je zcela zamrzlé. Z chodby se ozývá hlasitý dupot, jak vojáci utíkají štábnímu kapitánovi oznámit, že Adelheid neotevívá dveře. Všichni

vyběhnou na chodbu, kde se jeden z vojáků ospravedlňuje, že pro všechny případy poslal na dvůr hlídat Štěrbu, kdyby náhodou chtěla Němka utéct. Nakonec vyběhne za ostatními i Viktor, když slyší, že se snaží vyrazit dveře od záchodu sekýrou. Jakmile se jim to povede, tak všichni přítomní vidí Adelheid oběšenou na okenní klice. Viktor se vrací do třídy a opírá se o parapet u okna. Jako by z dálky k němu doléhá zvuk psacího stroje, na kterém sepisují protokol o nálezů mrtvé Adeheid Heidenmannové. Poté poručík vstane i s Protokolem od stolu a žádá Viktora, aby si vše důkladně přečetl. Viktor vůbec nereaguje, a tak poručík začne Protokol číst nahlas. Ani ho nestihne dočíst a Viktor odchází ze školy pryč. Dojde k bráně zámečku, která je zamčená, a tak se nedostane dovnitř. Jsme svědky toho, jak Viktor opouští vesnici a jde zasněženou krajinou pryč. Prochází bez povšimnutí kolem kříže a jde neznámo kam. I v této závěrečné části naposledy zaznívá skladba *Jesu, meine Freude*.

KOMPARACE

Zde je obrovský rozdíl mezi příběhem filmovým a příběhem knižním, a to hned od počátku. Kniha je bohatší o mnoho událostí, které předcházejí samotnému výslechu Adelheid. V první řadě se dozvídáme, kdo je muž o holi, který přišel do zámečku ve chvíli, kdy byl Viktor napaden. Jde o štábního kapitána, který Viktora informuje o tom, co ho nyní čeká. Je zde také popsáno, jak na nosítkách odnášejí mrtvého vrchního strážmistra Hejnu. Působí to jako důstojné a smutné rozloučení se s postavou, která v příběhu měla významnou roli. Největší rozdíl sledávám v momentu, kdy se poprvé setkáváme s Hansgeorgem, jelikož je vynechána celá pasáž z kostela. V podání filmovém se také vůbec neobjasnilo, kam Hansgeorg utekl. Nevidíme, že se muž skrýval v dřevěném krmítku pro vysokou zvěř, ve kterém si sám svépomocí snažil ošetřit ránu, která mu byla způsobena při útěku z kostela. Chybí také krásný motiv vrány, která byla zlověstně přítomna u celého výjevu v lese.

Při odjezdu ze zámečku se Viktor s vědomím, že se už nikdy nevrátí, ani neotočí. Cestou do školy na Adelheidin výslech proběhne ve voze rozhovor štábního kapitána a Viktora. Hovoří spolu o tom, že Viktor je na tomto světě pouze hostem. Dále také o tom, že štábní kapitán navštívil jejich rodné domovy, kde se vše rozpadá, jelikož prý Viktor utekl

před dřinou do Anglie. Slova štábního kapitána jsou krutá, když si uvědomíme, že je pronesl ve chvíli, kdy Viktor opět všechno ve svém životě ztrácí. Poté už pouze mlčky dojeli ke škole, před kterou čekal vojenský vůz s Adelheid. Když ji šel vyzvednout gardista Jindra, tak si odplivl, jakmile cestou míjel Viktora. Poté už Viktor čekal dvě hodiny na vyřezávané lavici na konec výslechu. Své čekání si zkracoval listováním v příručním slovníku, ze kterého se naučil slova: nenáviděti k smrti. Otevřou se dveře, ze kterých vyjde štábní kapitán a vyzve Viktora, aby šel dovnitř.

Tento okamžik nastává ve filmu ihned poté, co Viktora naleznou zraněného mezi dveřmi koupelny. Vrcholná chvíle příběhu, setkání s Adelheid, probíhá téměř totožně s literární předlohou. Viktor je šťastný, že se mohli opět shledat, chce se ujistit o ženiných citech k němu. Číší z něho odhodlání zapomenout na napadení a touha po společném životě. Domluvu mezi nimi zprostředkovává stařena, která překládá jejich slova. Viktor se Němku snaží ukonejšit slovy podpory a současně s tím se snaží zjistit, zdali ho má ráda a proč mu vlastně chtěla ublížit. Dozví se jen to, že žena nevěděla, co od něho čekat, protože z počátku se jí zdál čistý a plachý, ale později se svými činy stal stejným jako ostatní. Adelheid není z jejich setkání nadšená jako Viktor. Tápe v tom, co od ní Viktor očekává, a nerozumí tomu, proč by s ní chtěl nadále žít. Možná její obavy pramení z toho, že k Viktorovi opravdu něco cítí.

Filmové zpracování je v tomto ohledu zase o něco málo chudší o myšlenky a emoce postav. Působivějším by se mohlo zdát to, jak si mezi sebou v knize ve své podstatě hráli s pohledy. V jednu chvíli Viktora sledovala žena, ve chvíli druhé však on sledoval ženu. Často jsou také přímo popsány pocity, které se postavám odrážejí v očích. Emoce se daly také vyčíst z jejich promluv. Někdy byla jejich slova sotva slyšet a jindy byla důrazná. Pracuje se také s odmlčením, které nastávalo mezi jednotlivými větami a jejich překotnými překlady. Tyto pocity jsou však ve filmu potlačeny. Viktor častokrát sleduje dění pod okny, kde se srocují lidé. Stojí daleko od Němky, neudrhuje s ní fyzickou blízkost, která by potvrzovala váhu jeho vřelých slov. Mluví také neustále monotónním hlasem bez ohledu na to, co právě sděluje.

Rozdíl je samozřejmě také ve složení doličných předmětů, které mezi nimi leží. „Filmový“ Viktor byl napaden střelnou zbraní a železnou tyčí. Tyto předměty leží na zemi vedle židle, na které Němka sedí. Oproti tomu byl Viktor v knize napaden dýkou a svícem. Obojí leželo obtočené drátky s cedulkami na katedře mezi ním a ženou.

Ani jejich vzájemná poslední slova nejsou shodná. Ve filmové adaptaci se Viktor Němky ptá hrubým hlasem, kam se to dívá. Kdežto v knize ženu osloví jménem a požádá ji, aby se na něho ještě podívala, že všechno bude zase dobré.

Z chodby se ozývá dupot bot a křik. Voják oznamuje, že mají malér, jelikož Adelheid neotevřela dveře od toalety. Už při cestě chodbou se voják hájí, že udělali vše, co udělat mohli. Prý poslal pod okno na dvůr hlídat Krajdlera. Filmová adaptace pracuje namísto s Krajdlerem se jménem Štěrba. Je zde také k vidění odlišná reakce Viktora na události, které se odehrávají. Poté, co jim voják oznámí, co se stalo, tak se Viktor jakoby bez zájmu ještě nějaký čas dívá z okna, než vyjde za ostatními na chodbu. Rozdílné je i otevření dveří od toalety, protože dveře jsou rozmláceny sekýrou, a ne pouze vyvráceny. Za dveřmi se nachází Adelheid oběšena v kleče na okenní klice.

Film vykresluje Viktora jako zdrceného a neochotného si přečíst Protokol o nálezu mrtvé, takže mu musí být předčítán. Nezvládne ho ani doposlechnout do konce, protože se mu slova rozléhají v hlavě, a proto odchází pryč. Dojde k zámečku, kde ho uvítá pouze zamčená brána, přes kterou se dovnitř nedostane. Odchází tedy pryč přes pole, kolem kříže, který míjel i při svém příchodu do vesnice.

Jak už bylo řečeno, tak v knize Viktor odešel ze zámečku ihned poté, co byl dopaden Hansgeorg, a ani se zpět neohlédl. Tudíž se k němu nevracel ani poté, co dočetl a zkontroloval list s Protokolem. Vyjde na náves, kde ho napadnou lidé v čele s gardistou Jindrou. Povalí ho do sněhu, nadávají mu a kopou do něho. Viktor se zvedne a snaží se nerozplakat. Odchází ze zasněžené vesnice a zastavuje se v poli u kříže s nápisem: Dokonáno jest! Je rád, že je nápis překrytý námrazou, protože není nic dokonáno ani skončeno. Po bílé cestě k němu přichází dívka táhnoucí cínovou konev na sáňkách. Připomíná mu, že po ní chtěl tenkrát trochu mléka. Zajímá se o to, jestli odjíždí z vesnice. Také doufá, že by se spolu někdy mohli vidět v Olomouci, protože tam bude chodit

do školy. Viktor přikývl a naposledy se ohlédl k vesnici. Dívka za ním ještě zavolala, že už může jít přes pole a Viktor tak učinil. Toto setkání na začátku a shledání na konci je velmi důležité a uzavírá celý příběh.

4.2 PROSTŘEDÍ

KNIHA

Impozantní příběh Adelheid se odehrává ve stejně působivém prostředí. Ocitáme se v pohraniční oblasti, a to konkrétně ve slezské obci Černá Voda. O tom, že se nacházíme v blízkosti hranic, není pochyb, jelikož celou knihu provází spor mezi Čechy a Němci. Tato skutečnost nám přibližuje také dobu, ve které se novela odehrává. Je zřejmé, že Viktor přichází do Černé Vody těsně po skončení války, protože lidé mají ještě v živé paměti hrůzy, které se udály.

Prostředí upřesňuje i samotný časový úsek, který kniha vyobrazuje. Je nám známo, že žito na polích je přezrálé, a na některých polích už dokonce Němci obilí sklízí. Víme, že svítí slunce, a že listí šumí na stromech. Z toho můžeme usuzovat závěr léta, snad přelom srpna a září. Za nedlouho poté už kluzké listí leželo na zemi a ves zkrápěl déšť. Ani první sníh na sebe nenechal dlouho čekat. Sněžilo i ve chvíli, kdy Viktor opouštěl Černou Vodu. Podle popisu měnící se krajiny můžeme říci, že příběh se odehrál během několika měsíců v období podzimu a zimy.

Vesnice je zde pojata jako klidné místo na úpatí kopce. V tichosti zde stojí obílená slezská stavení s břidlicovými střechami. U domů se nacházejí zahrady, ve kterých rostou vzrostlé lípy. Nikde není ani živáčka, jen kouř z komínů napovídá přítomnost obyvatel. Stavení jsou rozložena kolem návsi, na které se nachází bývalá škola, která nyní slouží úředním účelům. V blízkosti se nachází kostel, před jehož vraty je do kamene vytesána svatá Máří Magdaléna, patronka zdejšího kraje. Kolem vesnice se nacházejí lány úrodných polí, na kterých se pěstuje žito. Mezi poli vede cesta, ze které je výhled na blízké hory. Na křižovatce této cesty stojí kamenný kříž s nápisem: Dokonáno jest! Cestou okolo kříže je možné projít až ke stromořadí, za kterým se nachází Heidenmannův dům. Kolem stejného kříže se dá také odejít z vesnice pryč, třeba na přilehlou zastávku.

Novela je z velké části zasazena do prostředí zámečku – bývalého Heidenmannova domu. Dům se nachází na samotě za vesnicí. Vede k němu alej z platanů, která klade hluboký stín do průčelí. Zámeček má dvě zelenavé věže, na nichž se rýsují ostré kříže a úplně nahoře rozevírají své tlamy chrliče ve tvaru ďábla a ještěra. Zámeček je zpusťšený, dveře jsou vyvrácené, ale život tam přinášejí růže rostoucí před pískovcovými schody a červené divoké víno napínající se na dřevěných příčkách v omítce. Uvnitř také panuje nepořádek, kterému dominují rozházené předměty po podlaze ve vrstvách prachu. Ze stropu visel masivní mosazný lustr, ale elektřina do domu nevedla. Bylo strážmistrem přislíbeno, že do domu elektřinu zavedou na jaře, ale k tomu už nedošlo, takže Viktor s Adelheid po dobu svého pobytu svítily pouze svíčkami a petrolejovými lampami. Zámečku to dodává romantickou atmosféru. Šero naplňuje každý prostor osaměle stojící budovy, kterou obývají dva osamělí hrdinové. Pocit osamělosti doprovází i Viktorův výběr nejmenšího pokoje, nacházejícího se v podkroví věže. V pokoji se nacházela postel s hedvábnými nebesy a s podélně nařiznutou matrací. Kromě postele je v pokoji umístěna pouze skříň a s příchodem Adelheid přibylo i umývadlo s vodou. Z Viktorova postupného průzkumu domu víme, že zámeček se může pyšnit obsáhlou knihovnou s tituly v mnoha světových jazycích. V domě se nachází mnoho místností a myslím, že mnohé z nich Viktor nikdy ani nenavštívil. Ze zmíněných mohu jmenovat velkou halu, kuchyni, koupelnu, dívčí pokoj Adelheid, pokojíček pod okny a balkón, ze kterého Viktor pozoroval přicházející podzim. Z oken je možné vidět přilehlý dvůr, na kterém se nachází studna a vrak starého vozidla. V blízkosti domu protéká parkem potok, k němuž se Viktor procházel, když mu bylo nejvíce smutno.

Dalším významným místem, kam nás děj opakovaně zanesl, je škola. Přes okno visí vlajka, která dává světu najevo, kdo je nyní u moci. Ocitáme se zde již na počátku příběhu, kdy dochází k oficiálnímu setkání Viktora se strážmistrem. Jak již bylo zmíněno, tak škola nyní slouží k úředním účelům a ne ke vzdělávání dětí. Ve vsi totiž není dostatečný počet českých dětí, pro které by se škola mohla otevřít. Z toho důvodu se ve třídě nachází pouze katedra, pár židlí, případně psací stroj a jiné potřebné pomůcky. Třída poslouží také jako výslechová místnost po napadení Viktora. Dojde zde k důležitému poslednímu setkání s Adelheid, které předchází její sebevraždě na školní toaletě.

Ačkoliv se příběh odehrává primárně na již uvedených místech, tak nemohu opomenout ani místa jiná, neméně důležitá. Jedním z nich je kostel, ve kterém dojde k přestřelce s Hansgeorgem. Dochází k tomu, že svaté a čisté místo, jako je kostel, je znesvěceno lidskou hrubostí.

Zařadila bych sem také dřevěné krmítko pro divokou zvěř, které vnímám jako velmi významné místo. Krmítko se nachází na mýtině v blízkém lese u zámečku. Dočasně útočiště a zázemí zde našel zraněný Hansgeorg. Podle mého názoru se jedná o metaforu postavení Němců ve společnosti v té době. Hansgeorg byl pouhým zvířetem, na které měli všichni Češi z vesnice políčeno.

FILM

Film nás ve svém úvodu zavede do nádherné krajiny domnělých Jeseníků, kterou ale skutečně představuje okolí Liberecka. Z projíždějícího vlaku vidíme přilehlé svahy k malebné vesnici Kryštofovo Údolí, ve které se značná část filmu natáčela.³¹ Kryštofovo Údolí ztvárňuje pohraniční ves Černý Potok, do které Viktor přichází.

František Vláčil nám ve svém snímku nabízí pohled na mnohé lokality z tohoto místa. Ve filmu se bohatě objevuje příroda obklopující Kryštofovo Údolí, spatřit můžeme svahy, lesy i Ještědský hřeben. Koleje vedoucí přes viadukty a tunely do vesnice, taktéž leží v blízkosti této lokace. Natáčení probíhalo i v samotné vesnici, kde filmaři využili Obecního úřadu v Kryštofově Údolí a dále také brány nacházející se před místním kostelem.³²

Obecní úřad posloužil jako budova školy, kam byl Viktor doveden za strážmistrem ihned po jeho příjezdu do Černého Potoka. Místnost, ve které strážmistr úřadoval, byla vymalována na modro a nacházelo se v ní strohé vybavení doplněné o osobní věci strážmistra. V rohu napravo od dveří byl vyskládaný veškerý nepotřebný nábytek, který dříve sloužil jako lavice a židle pro žáky školy. Skrze zamlžená okna není vidět ze třídy ven, tudíž můžeme předpokládat, že je venku deštivo, a že přichází podzim.

31 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vláčil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 282.

32 *Filmová místa* [online]. Považská Bystrica. [cit. 2021-02-17].

Znovu se ve škole ocitáme na konci příběhu, kdy se naposledy setkává Viktor s Adelheid. K jejich setkání dojde v prázdné místnosti, ve které se nachází pouze stůl a dvě židle. Prostor rozlehlé a prázdné třídy působí svíravým dojmem, jelikož zesiluje pocit ztracenosti hlavních postav. Tentokrát můžeme skrze okna v místnosti vidět sních pokrývající krajinu, což naznačuje posun v čase do období zimních měsíců.

Největší část příběhu se odehrává v bývalém Heidenmannově zámečku, který měl Viktor spravovat a ve kterém žil několik měsíců po boku Adelheid. Pro natáčení byla zvolena lokalita v Ústeckém kraji nedaleko obcí Vroutek a Lubenec, kde filmaři využili nově opraveného zámku v Lužci.

Heidenmannův zámeček ležel na kopci nedaleko vesnice. Aby se k němu Viktor ze vsi dostal, musel projít přes pole a okolo kříže s nápisem: Dokonáno jest! Jakmile Viktor překonal strastiplnou cestu, otevřel se před ním pohled na rozblácený dvůr, ve kterém stál hnědý rozlehlý zámeček. Ke vchodovým dveřím vedly dvojce dřevěné schody, pod kterými se nacházel další vchod. Uvnitř bylo velké množství pokojů, z nichž si Viktor vybral podkrovní pokoj ve druhém patře. Pokoji vévodila nevzhledná železná postel se starou matrací. Kromě postele se v pokoji nacházela kamna, a dále tam byla velká dřevěná skříň, kterou zabezpečoval dveře.

Ze zbylých pokojů byla hojně využívána hala, kuchyně a Adelheidin pokoj. Tyto místnosti se ve filmu objevují opakovaně. V kuchyni Adelheid vařila jídlo a také zde společně s Viktorem stolovali. Hala sloužila jako společenská místnost pro návštěvy, které rády sedávaly v blízkosti krbu s otevřeným ohněm. Mezi méně zmiňované místnosti patří knihovna a koupelna. Koupelna byla místem, kde se v tomto příběhu odehrávaly nepříliš veselé okamžiky. Mezi ně patří především chvíle, kdy tam byl zavražděn vrchní strážmistr. Za zmínku stojí také malý pokoj pod schody, ve kterém tajně přespával Hansgeorg a kde došlo k brutálnímu napadení Viktora.

Nechci opomenout ani prostředí vlaku, které se objevuje na pouhý moment z počátku filmu, kdy Viktor přijíždí do vsi. Jedná se totiž o jedinou ateliérovou scénu celého filmu.

KOMPARACE

Jak prostředí v literární podobě, tak prostředí ve filmovém zpracování je mistrně zvoleno. Pojetí míst, ve kterých se události z příběhu odehrávají, je v obou podobách téměř totožné. Myslím si, že František Vlášil dokázal spolu s filmaři navodit takovou atmosféru, že by málokdo poznal, že se skutečně nenacházíme v poválečném pohraničí vylíčeném Vladimírem Körnerem, což poukazuje na jejich vzájemný soulad a souznění.

Körner v Adelheid hojně využívá lyrický popis prostředí, kterým vnáší do příběhu silnou atmosféru, jež intenzivně působí na emoce čtenáře. Za pomoci líčení přírody dokáže vyvolat pocity nejistoty, úzkosti, ale i radosti. Prostředí dokáže předjímat události, o kterých nemá čtenář ještě ani tušení. Totéž dokázal Vlášil vnést do filmového příběhu.

Příhraniční vesnice, ve které se celý příběh odehrává, se německy nazývala Schwarzbach, což se Čechům po odsunu Němců nezamlouvalo, takže se vsi vrátilo její původní české jméno. V knize se pracuje s názvem Černá Voda, oproti tomu je ve filmu vesnice pojmenována Černý Potok, což může naznačovat určitý rychlejší spád děje.

Volba prostředí hraje bezesporu mimořádnou roli, protože má ohromnou výpovědní hodnotu. Nikde v příběhu nebylo řečeno, že se děj odehrává od konce léta do zimy, přesto to na nás doslova „křičí“ místa, kde se příběh odehrává. To stejné můžeme říci o době, do které je děj zasazen. Z náznaků a panující atmosféry ve vesnici můžeme téměř přesně určit, kdy a kde se děj odehrává.

Pokud nebudeme lpět na maličkostech, jako jsou barvy omítky či řešení schodů, tak můžeme tvrdit, že film téměř identicky reprodukuje prostředí z literární předlohy. Odlišnosti jsou patrné především v tom, že film nezahrnuje scény z kostela nebo z lesa, ve kterém hlídka nachází Hansgeorga. To je ovšem otázka spíše způsobu pojetí děje než prostředí.

Ze svého pohledu bych řekla, že nejméně věrohodná pro mě byla z počátku atmosféra zámečku. Kniha zámeček popisuje jako zchátralý, ale přesto před ním bují život v podobě růží a aleje platanů. Ve filmu však zámeček vypadá velmi zachovale, ale kromě bláta před ním nic není. Tyto počáteční rozpaky ovšem chvíli na to vyvrátila vynikající

práce se světlem, která bravurně dokreslovala pocity samoty, odloučenosti a zchátralosti nejen zámečku.

„Jak okolí vily, tak i její interiér doslova zhmotňují „krajinu po bitvě“, místo, kde nastal rozvrat bývalých hodnot, a které současně jistým způsobem zrcadlí i vnitřní stav hrdinů.“³³

Drobnou odchylku shledávám také ve Viktorově pokoji, a to především v tom, kam složí svou hlavu. O malé vybavenosti a strohosti pokoje není pochyb, ale právě postel by mohla symbolizovat vyšší a propracovanější motiv. V knize má Viktor postel s hedvábnými nebesy, kdežto ve filmu má pouze striktně danou železnou postel. Tento drobný rozdíl by mohl symbolizovat odlišný koncept postavy Viktora v jednotlivých zpracováních. Na jedné straně máme Viktora zhýčkaného a nezasvěceného do zla, které se událo v jeho nepřítomnosti. Poukazuje se na jeho dobré srdce, laskavost a jemnost. Na straně druhé máme tvrdšího a odolnějšího Viktora, který neměl na růžích ustláno a který tolik neprojevuje své city.

4.3 POSTAVY

V této kapitole se zaměřuji na komparaci vybraných postav z příběhu. K porovnání postav jsem zvolila ty hrdiny, kteří se v příběhu nejvíce projevují a u kterých došlo k vývoji a posunu charakteru. Novela i film obsahují také nepřeberné množství sekundárních postav, které zůstávají v příběhu upozadovány.

Druhy postav můžeme klasifikovat z mnoha pohledů, tím nejdůležitějším dělením se pak stává vymezení postav hlavních a vedlejších. V klasických literárních strukturách nejčastěji vystupuje jedna hlavní postava, to však není náš případ. Novela *Adelheid* obsahuje hlavní postavy dvě, a to hrdinu mužského a titulní hrdinku.

Hlavní hrdinky ženy jsou pro Vladimíra Körnera typické, sám v mnoha rozhovorech uvádí, že dobrý autor se pozná podle toho, jak píše ženské postavy, protože je považuje za svět citu. Roku 1987 při rozhovoru do časopisu *Vlasta* přímo říká, že: *„Podle mne existují dva druhy literatury. Jeden je takzvaný chlapský, představovaný například Hemingwayem.*

33 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlácil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 298.

*Mužské problémy, racionální a světoborné, rychle stárnou, mění se podle událostí a vývoje světa. Druhý je bližší světu citu, ženám a dětem, a to je třeba linie reprezentovaná spisovatelem Fitzgeraldem. Umění by mělo být mimo racionální sféru. Proto mám asi pět knížek, kde jsou hlavní hrdinky ženy.*³⁴

Samotné postavy můžeme charakterizovat podle různých kritérií, které usnadňují jejich interpretaci. Vyzdvihla bych zde vlastní jména, která mohou určitým způsobem doplňovat charakter hrdiny, mohou nést jistý konotativní význam. *Čeština ve slovníku* pojem konotace v literatuře vysvětluje jako označování s akcentací na subjektivní a psychologickou stránku.³⁵

Jiným kritériem, podle kterého můžeme jednotlivé postavy vnímat a posuzovat, je řeč a způsob jejich promluv. To, jakým způsobem se postavy vyjadřují, může odrážet nejen jejich společenské postavení, ale také vliv prostředí, které na ně působí.³⁶ Tyto aspekty se výrazně projevují i na hrdinech z Adelheid. Zcela odlišně působí promluvy vrchního strážmistra, který prožil válku, jež vyvolala nenávist směřovanou proti Němcům, a jiný dojem vyvolává řeč Viktora, kterého tyto události nepostihly. Výrazně se v knize i ve filmu projevuje také jazyková různorodost hlavních postav, která podtrhuje míru jejich vzájemné rozličnosti. Zdůrazňuje se tak nejen národnost hrdinů, ale české a německé monology umocňují atmosféru vzájemného neporozumění.³⁷

O charakteru postav nám mnohé prozradí jejich jednání. Mohou to být rozmanité reakce na určité situace, postoje, názory, ale také jejich vnitřní pocity a vztahy k ostatním postavám. Odkrývání charakteru za pomoci jednání je postupný nepřímý proces, probíhající za děje.³⁸

Důležitou roli hraje i to, jak se postavy prezentují svým zevnějškem, což může zahrnovat způsob oblékání, ale také vzhled celkově. Interpretaci může značně ovlivnit,

34 KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: 2009, s. 47.

35 *Čeština ve slovníku* [online]. ©2019 [cit. 2021-02-18].

36 FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: 2008, s. 68.

37 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlácil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 304.

38 FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: 2008, s. 66.

jestli hrdina dbá o svůj vzhled, nebo zdali mu na zevnějšku nikterak nezáleží.³⁹ Myslím, že stejně jako mluva, dokáže i vzhled postav napovědět, z jakých sociálních poměrů pocházejí.

Se zevnějškem postav úzce souvisí herecké obsazení filmového zpracování. Tvůrce literární předlohy vytváří fiktivní postavy, které je nutné při obrazové realizaci zkonkretizovat. Vladimír Körner psal mnohá svá díla pro konkrétního herce, což mu usnadňovalo představitelství, a díky tomu jeho románové osoby ožily a dostaly konkrétní podobu i v literatuře. Takovým příkladem je román *Lékař umírajícího času*, o jehož hlavní postavě Körner uvádí „*Jesenia jsem psal přímo pro herce Petra Čepka. Natáčeli jsme spolu předtím už dva filmy, Adelheid a Údolí včel, a tak vím, jak se zachová, co a jak zahraje.*“⁴⁰

Role v dramatu *Adelheid* nebylo pro Františka Vláčila snadné obsadit a od samého začátku byl výběr herců komplikovaný. V jednom z dobových rozhovorů se svěřil, že „*Všechny Körnerovy věci se velice těžce obsazují, protože je v podstatě epik, což znamená: dialogy, které používá, se použít mohou, ale také nemusí, někdy úplně stačí kamera, prostě vzato zpětně se to zle obsazuje.*“⁴¹ Mimo to Vláčil nehledal známé herce, pátral i v menších regionálních divadlech. Herečku Emmu Černou, obsazenou do role *Adelheid*, našel v Divadle pracujících v Mostě. Původně měla být tato role obsazená herečkou z Národního divadla Janou Hlaváčovou, ale z důvodu kolize natáčecích dní s představeními v divadle musela být nahrazena Emmou Černou. Obsazení role Viktora už tolik složité nebylo, protože Vláčil do role dosadil Petra Čepka z Činoherního klubu, se kterým už spolupracoval na filmu *Údolí včel*. Komplikace nenastaly ani u obsazování drobnějších rolí, strážmistra Hejnu si zahrál Jan Vostrčil, gardistu Jindru ztvárnil Pavel Landovský a v roli štábního kapitána se objevil Miloš Willig. Obsazeny byly i další role, jejichž postavy se nakonec ve filmu neobjevily.⁴²

39 FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: 2008, s. 66-67.

40 KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: 2009, s. 46.

41 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vláčil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 282.

42 GAJDOŠÍK, Petr. *František Vláčil: Život a dílo*. Příbram: 2018, s. 281-282.

4.3.1 Viktor Chotovický

KNIHA

Hlavním mužským hrdinou příběhu je mladý světlolvasý poručík v záloze jménem Viktor Chotovický. Vrací se do své rodné země z Abeerdeenu ve Skotsku, kde pracoval u letectva v zásobovacím skladu. Pouze s koženým vakem přijíždí do vesnice Černá Voda, ve které je pověřen správou národního majetku sbírek Alfréda Heidenmanna. Viktor se navrací zcela odcizen sobě i svému národu. V jeho nepřítomnosti se udála válka, při které si národ vybudoval nenávist k Němcům, kterou s nimi Viktor nesdílel.

Když mu byla přidělena německá služebná Adelheid, tak k ní nechoval zášť, jako ostatní z vesnice k Němcům. Naopak se s ní od počátku snažil vyjít a lépe jí porozumět, ačkoliv mu to velmi stěžovala jazyková bariéra. Domluvit se s Němkou zkoušel skrze jednoduché fráze pomocí slovníku. Nejčastěji se ale uchýloval k mimoverbální komunikaci, díky níž jsme mohli poznat, jak moc laskavé srdce Viktor má. S Němkou jednal jako se sobě rovným člověkem. Nechtěl, aby byla utiskována či znemožňována. Děлил se s ní o své zásoby jídla i o cigarety. Neuplatňoval na ni svou nadřazenost silou ani hrubostí. Čím delší čas spolu zůstávali, tím víc si Viktor přál, aby ho měla Adelheid ráda.

„Z kabátu přes židli strhl bílou pásku. Alespoň tohle ze všeho nejdřív.“⁴³

Neměl na světě už nikoho. Oba jeho rodiče byli mrtví. Jeho matka zemřela, když byl na vojně třetí měsíc, a ani se s ní nestačil rozloučit. Nikdy ani nepoznal opravdovou lásku, ve kterou ale i přesto věřil. Sám nikdy ženy nevyhledával, spíše se jim vyhýbal. Zažil několik nepříjemných situací v dětství a mládí. Odněs si z toho to, že znal jen fyzickou lásku, kterou považoval za samozřejmý odraz surového života. Díky tomu byl také nesmělý a stydlivý. Přesto však zatoužil po tom nebýt sám a najít někoho, kdo je stejně zlomený jako on. V koutku své duše pravděpodobně cítil i touhu po rodině a dětech.

„Viktor je nehnutě pozoroval ze silnice, doufal, že se světlolvasá žena alespoň jedenkrát podívá k němu. Byla mladší než on, její dítě nebude mít víc než rok. Kdyby ji

43 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 49.

*poznal ještě před pouhým rokem, mohl být možná dnes on s ní za nově natřeným plotem.*⁴⁴

Z jeho myšlenek je znát, jak moc touží po zázemí, klidu a lásce. Začne si budovat netradiční vztah k Adelheid, za který ho společnost značně odsuzuje.

Při jejich první společně prožité noci ho žena s pláčem několikrát uhodí do obličeje, on to však s povděkem přijme. Doufá v to, že i přes její minulost a nepříznivé postavení ve společnosti by mezi nimi mohla existovat láska. Nejvíce se na to upne v době, kdy je mu nejvíce špatně, protože má žaludeční vředy. Adelheid se o něho postará a ještě za ním sama od sebe přijde v noci. V tu chvíli už si je Viktor téměř jistý tím, že ho má žena ráda. Uvěřil tomu, že poznal pravou lásku.

Několikrát se také postavil za Němku a sám sebe tím uvrhl do nemilosti mezi lidmi ve vesnici. Mezi nimi už tak nebyl moc oblíbený, protože byl tichý, slušný, nepil alkohol, nechtěl střílet do obrazů ani pálit knihy. Neúčastnil se kolektivní nenávisti k Němcům a ještě navíc k jedné z nich choval city. To se mu několikrát nevyplatilo, protože na něho lidé doslova plivali a s některými se dostal dokonce do fyzické potyčky.

Viktora nakonec přivedla víra v lásku až na hranici mezi životem a smrtí. Ačkoliv byl napaden Adelheidiným bratrem a pak i jí samotnou, tak nepřestal doufat v to, že jim to v životě společně vyjde. Byl ochotný zapomenout na to, že se ho pokusila zabít. Chtěl jí pomoci u soudu tím, že proti ní nebude svědčit. Chtěl na ni v nejhorším případě počkat tak dlouho, dokud se nevrátí z vězení. Všechno by obětoval tomu, aby nezůstal sám. Uvědomoval si, že bez Němky nebude mít zase vůbec nikoho. Jeho strach z osamělosti byl větší než křivdy a falše, které na něm byly napáchané. Jeho prosby ale nejsou vyslyšeny, a i přes všechnu snahu ženu nakonec ztratí.

Po Adelheidině sebevraždě se opět stává osamělým mužem s neutěšeným životem.

„Dobře, že je kříž zasněžený a slova jsou nesrozumitelná, řekl si Viktor před křížem,

44 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 86.

*měli by jej porazit a rozbít na zemi na kusy, protože není nic dokonáno ani neskončilo – všechno jen pokračuje a bude stále pokračovat, protože není lásky ani smíření.*⁴⁵

Myslím, že sám Viktor se cítí být rozbítý na kusy, jelikož nemá domov, lásku ani cíl. Ve vesnici ho již nic nedrží, a tak odchází na zastávku, ze které odjede neznámo kam.

FILM

Viktora Chotovického ztvárňuje Petr Čepek.

S tmavovlasým Viktorem Chotovickým se poprvé setkáváme ve vlaku, cestou do vesnice Černý Potok. Přijíždí zpět do rodné země ze Skotska pouze s podepsaným pytlem, ve kterém má jen nemnoho věcí. Jediným vlastněným majetkem je jeho oblečení, ve kterém přijíždí. Je oblečen ve světlém triku, na němž má napsané své příjmení, přes triko má navlečenou hnědou koženou bundu, kterou už doplňují pouze tmavé kalhoty a vysoké mohutné černé boty. Právě díky jeho botám si gardisté z počátku mysleli, že se jedná o Němce.

Z Viktora srší touha po klidu, která se projeví hned v počátku, kdy je vyzván k doložení své totožnosti, což odmítá, protože nechápe, proč ho gardisté vyrušují. Jedním z gardistů je surově uhozen do hlavy poté, co na něho Viktor zaútočil. Když se u něho najde pistole, tak ztrácí mínění jak u hlídky, u gardistů, tak i u dalších cestujících z vlaku.

Zmateně působí při prvotním rozhovoru s vrchním strážmistrem, kterému odpovídá pouze úsečně a vyhýbavě, pravděpodobně díky tomu, že se necítí zdravotně dobře a také proto, že sám neví, kam se vlastně vracel.

Při svém příchodu do vesnice je obeznámen se situací, která panuje ve společnosti. Sám Viktor se k nenávisti vůči Němcům staví odmítavě. Necítí k nim žádnou zášť, možná právě proto, že se sotva vrátil domů a nezažil útlak z jejich strany. Nerozumí přístupu vesničanů k Němcům, a ti zase nechápou, proč on nedrží s nimi. Tímto konfliktem se odcizuje ostatním lidem, mezi kterými se stává cizincem. Viktor z jedné strany touží po samotě a klidu, ale zároveň by chtěl také někam patřit.

45 KÖRNER, Vladimír. *Adelheid*. Praha: 2019, s. 137.

Viktor velmi dbá na své bezpečí a je ostražitý. Zabezpečuje celý zámeček a neustále u sebe nosí svou zbraň. Hned první noc v zámečku se zavře ve svém pokoji a před dveře přisune skříň. Následujícího rána Viktora probudí hluk, a tak jde s pistolí zjistit, kdo narušuje jeho samotu. Když zjišťuje, že mu byla přidělena německá služebná Adelheid, tak se k ní chová stejně, jako k ostatním lidem z vesnice, které už potkal. Nebere ji nijak podřadně, ale raději si o Němce zjistí něco málo alespoň podle obsahu její kabely.

Podle jeho chování je jasné, že k ženě necítí zášť, ale naopak zalíbení. Dělí se s ní o své zásoby, tajně ji pozoruje a se smutkem sleduje, jak navečer odchází pryč. Na Adelheid hledí s obdivem k ženě. Vidí v ní potencionální ženu, kvůli které by se vzdal své samoty. Častokrát sleduje její pohyby a tělo s živočišnou touhou, nejdříve když se Němce vyhrne halenka při mytí podlahy, poté při pozorování z okna, když sekala dříví, a také když žena připravovala nádobí z kredence. Viktor tedy možná smýšlí o Adelheid spíše z fyzického pohledu, ale zároveň tím porušuje svůj odstup od ostatních, který ho do té doby charakterizoval.

Viktor působí velmi tajemně. Nedokážeme odhadnout, co si myslí, nebo co cítí. Málokdy dává najevo emoce. Jediným způsobem vyjádření je jeho odhodlanost bránit Němku před vrchním strážmistrem a i před sebou samým. Je ochotný bojovat za její rovnocennost, ačkoliv tím sám sebe poškozuje. Jeho činy jsou to jediné, co ukazuje jeho záměr. V jeho hlase, ani v jeho pohledech se neodráží jeho nitro. Mluví stále pevným a hrubým hlasem, který nevyovídá nic o tom, co vlastně sděluje. Tvář má Viktor vážnou a jeho rysy jsou tvrdé. Usmívá se jen velmi vzácně.

KOMPARACE

Viktor je mladý a pohledný muž, hledající sám sebe. Touží po klidu a samotě, ale zároveň má otevřené srdce pro stejně zničené lidi jako je on. Důvod jeho odcizenosti a ztracenosti v tomto světě vyplývá z příběhu nepřímo a spíše v náznacích.

Kniha popisuje Viktora jako smutného, ale srdečného a hodného muže. Touží po rovnosti všech lidí a s každým by rád vycházel, v čemž mu brání jeho zkreslený pohled na svět. Ve filmu Viktor působil spíše zpupně a lhostejně, zájem projevoval jen o Adelheid.

Jejich vztah jsem také vnímala odlišně, protože ve filmu díky záběrům kamery byla vidět spíše touha po fyzickém kontaktu s Adelheid, než city, které dával Viktor najevo v knize.

Viktorovo celkové vystupování bylo více důvěryhodné a uvěřitelné v literární předloze. Rozhodně je to tím, že novela nám umožňovala proniknout do jeho nitra a pochopit tak jeho vnitřní svět.

Příběh pro Viktora končí v obou zpracováních stejně, odchází pryč z vesnice bez cíle a budoucnosti.

4.3.2 Adelheid Heidenmannová

KNIHA

Adelheid Heidenmannová je hlavní ženskou a současně titulní hrdinkou příběhu. Jako Němka, nemá v době po válce zrovna dobré postavení ve společnosti. V důsledku toho je přiřazena jako služebná Viktorovi Chotovickému a jako vrchol ponížení musí sloužit v domě, který patřil jejímu otci, a ve kterém vyrůstala.

Tvrdila, že neumí mluvit česky, ale podle jejích reakcí bylo znát, že česky umí, ale pouze vzdoruje. Ve svém postavení si nemohla dovolit komunikovat, takže odpovídala jen na dotazy a sama od sebe promluvila jen několikrát. Jedním z těchto okamžiků byl ten, kdy viděla za oknem padat sníh a spolu s Viktorem se zaradovala.

Adelheid vůbec nedávala najevo co si myslí nebo co cítí. Pozitivní emoce vůbec nedávala znát a těch negativních také nebylo mnoho. Ani Viktor, který s ní žil, nevěděl, jak se žena cítí. Byla nepřístupná a nikoho k sobě nepustila, nevíme ani, zda k Viktorovi alespoň na moment něco cítila. Někdy ho objímala, jindy fackovala. Plakala po jeho boku, což by mohlo vypovídat o důvěře k Viktorovi, ale pravděpodobně už jen na všechno rezignovala. Nikdy vedle něho nebyla šťastná, ani mu nevyjadřovala vděčnost za jeho milé a uctivé chování, bylo jí vše jedno, protože žila v neustálém napětí.

Její vizáž nám byla přiblížena z pohledu Viktora, který ji z počátku viděl jako nevzhlednou ženu, ale postupem času se mu líbila více a více. Měla velké tělo, mohutná ramena a velmi silné nohy, přesto však nepůsobila neohrabaně. Svou silou by mohla

konkurovat muži. Vždy si oblékala blůzku, sukni pod níž nosila podomácku pletené punčochy a vojenské šněrovací boty. Ze svého hrdla nesundavala medailonek, který byl pravděpodobně připomínkou její rodiny či lásky. Nehty na ruku měla nevzhledně obarvené nikotinem, jelikož pořád kouřila cigarety, kterými ji zásoboval štedrý Viktor.

Adelheidina urputná povaha a odhodlání, dost možná zajistili její důstojný odchod ze světa, protože nikdo neví, co by se s ní dělo po jejím odsouzení.

FILM

Adelheid Heidenmannovou ztvárňuje Emma Černá.

Adelheid je hnědovlasá žena se štíhlou postavou, která pracuje jako služebná v domě, kde dříve žila s rodinou. Vlasy nosí svázané šátkem, nejčastěji se obléká do tmavých halenek, sukni a hnědých punčoch. Na nohou nosí nízké černé boty, díky nimž předem slyšíme, že Adelheid přichází, protože zřetelně klapou o dlažbu.

Charakteristické jsou pro ni cigarety, které ji vidíme kouřit snad v každé situaci. Její záliby si všiml i Viktor, který pak Němce dával polovinu ze svého přidělu.

Žena je obezřetná a celé své okolí si drží dále od těla. Nedává najevo své city, které by pro ni mohly být eventuálně nebezpečné. Vše si nechává líbit, ale zároveň není pochyb o její ráznosti a odhodlanosti hájit svá práva. Díky jejímu postavení, ve kterém musela potlačovat své zájmy se vlastně nedozvídáme, jaká Adelheid ve skutečnosti je, nebo kým byla.

Největší sílu a odvalu prokáže ve chvíli, kdy raději spáchá sebevraždu, než aby dále žila v nejistotě.

KOMPARACE

Vzhled filmové postavy Adelheid mi přišel nejvíce odlišný od své literární předlohy ze všech účinkujících postav v příběhu. Původní Adelheid byla silnější postava se statnými rameny, herečka ztvárňující roli však byla štíhlá a drobná. Její vzhled ale zůstává tím jediným, čím se odlišuje od své předlohy.

Co se týče vlastností a charakteru, tak ten byl vystižen absolutně přesně. V tomto ohledu se zase jedná o jednu z mála postav, která byla ztvárněna tak přesně, jak jen to šlo.

Každý rys Adelheidina charakteru popsany v knize se projevil i ve filmu, což se mi velice líbilo, protože jsem ji v obou světech vnímala jako jednoho a toho samého člověka.

Její nelehký život v pozici německé služebně sloužící ve vlastním domě utvořil vlastnosti, které se projevovaly nejvíce. Němka byla velmi rázná a odhodlaná, ale často to musela potlačit ve prospěch poddanosti. Měla štěstí, že sloužila právě Viktorovi, který se k ní vždy choval hezky, ačkoliv ona to tak asi častokrát nevnímala.

Můžeme jen spekulovat, zdali byla její sebevražda vysvobozením před špatnými vyhlídkami trestu, či se takto bránila svému citu k Viktorovi. Ať je to jakkoliv, tak právě tento čin ztělesňuje ženinu pevnost a odvalu, protože toto byl jediný okamžik, kdy mohla rozhodovat sama o sobě.

4.3.3 Vrchní strážmistr

KNIHA

Vrchní strážmistr sídlil v jedné ze tříd bývalé školy v Černé Vodě a odtud dohlížel na pořádek v celé vsi.

Nejčastěji byl oblečený do rajtek a šlí přes košili. Na olysalé hlavě nosil služební čepici, na nohou zase pevné okované boty. Vždy u sebe nosil služební zbraň, což se mu nejednou osvědčilo.

Rád holdoval neřestem, mezi něž patří především kouření německých armádních doutníků a také záliba v kořalce. Ve svém pracovním stole měl lahve se slivovicí, kterými vítal každého, kdo za ním přišel. Dokonce se nechával alkoholem i uplácet. Jeho vřelý vztah k alkoholu ho nakonec stál i vlastní život, protože díky němu neměl čistou mysl. Poznamenávalo to také jeho vzhled, nadměrně se mu potily dlaně a jeho oči bez řas byly zapadlé.

Strážmistrův postoj k životu byl značně pesimistický, a to především díky jeho minulosti. Nevěřil v lásku a dokonce tvrdil, že láska je největší lži člověka. Myslel si to hlavně kvůli tomu, že mu jeho žena utekla s jeho nejlepším kamarádem. Z tohoto nešťastného manželství měl syna, kterého ale nemohl mít u sebe, protože ve vesnici nebyla česká škola, a tak musel žít s babičkou v Zábřehu.

Velmi ho ovlivnila také válka, při které byl nucen žít mezi Němci a přihlížet jejich hrubému chování k Čechům. Díky těmto prožitým časům toužil po pomstě i po jejich krvi. Němce z celého srdce nenáviděl a nebral je jako sobě rovné lidi, mnohokrát si užíval jejich ponižování a utrpení.

Vrchní strážmistr měl i kladné vlastnosti. Podle mého názoru byl před válkou hodným a vzdělaným člověkem. O jeho vzdělanosti svědčí například to, že se dobře vyznal ve vážné hudbě. Tomu, že byl dříve laskavý, nasvědčuje i výše zmíněný fakt, že poskytl pomoc svému nejlepšímu příteli, který ho nakonec zradil. Přes všechny špatné věci, které strážmistra v životě potkaly, můžeme vidět, že má silnou citovou vazbu k dětem. Patrná je především láska k jeho synovi, kterého by chtěl mít u sebe. Hezky se ale choval i k dětem z vesnice, se kterými byl sáňkovat. Bohužel ho ale dohnala jeho minulost, která ho přivedla k alkoholismu projevujícím se hrubostí a neslušným chováním.

Tento způsob života částečně stojí i za jeho smrtí, protože kdyby v osudný večer nepopíjel u krbu, tak by se možná dokázal ubránit. Takto už se strážmistr nedočkal docenění od štábního kapitána, který ho chtěl převelet do Bruntálu jako předsedu.

FILM

Vrchního strážmistra Hejnu ztvárňuje Jan Vostrčil.

Strážmistr je postarší muž s prořídými vlasy, který dohlíží na pořádek v malé vesnici Černý Potok. K jeho strážnické uniformě patří tmavě zelený kabát s odznaky, pod kterým nosí světlou košili, dále má kalhoty stejné barvy jako kabát.

Kladný vztah má k alkoholu, se kterým ho můžeme vidět téměř pořád. Lahví slivovice vítá ve vsi Viktora a při žádné návštěvě v zámečku nechybí kořalka. Kořalku má obzvlášť rád, jelikož za pár skleniček je ochotný přimhouřit oči nad různými prohřešky.

Nesnáší Němce a leckdy k nim přistupuje nepřátelsky. K Adelheid se chová nadřazeně a hrubě, nebere ji jako plnohodnotného člověka, ale pouze jako služebnou. Tento přístup k Němcům získal zkušenostmi s její rodinou, která v zámečku dříve žila. Adelheidin otec Heidenmann se spolu s ostatními Němci chovali za války krutě a bezcitně

k českým obyvatelům vesnice. Strážmistr tak mstu vůči nim živí nenávistí ukrytou v sobě i ve společnosti.

Osudným se mu stalo to, že při jeho hlídce v zámečku nevydržel ani jediný večer bez alkoholu, a tak pravděpodobně nebyl schopen dostatečně čelit útoku sourozenců Heidenmannových.

KOMPARACE

Myslím, že Jan Vostrčil přesně odpovídá literární předloze své postavy, jak věkem, tak vzhledem.

V knize je více podrobností o minulosti vrchního strážmistra, které čtenáři dopomáhají pochopit jeho současné pohnutky a chování. Zřetelně je znát, o co všechno ho válka a Němci připravili. Snadněji se chápe jeho odtažitý přístup k německým obyvatelům vesnice i jeho nepochopení Viktora. Díky válce přišel o možnost mít svého syna u sebe a vychovávat ho, což se také mohlo podepsat na jeho pomstychtivosti.

Filmové zpracování nám neprozrazuje žádné informace z jeho minulosti, ani o jeho rodině. Jedinou narážkou na českoněmecký konflikt je jeho osobní zkušenost s rodinou starého Heidenmanna, který byl proslulý svým krutým jednáním.

Kromě výše zmíněných rozdílů týkajících se strážmistrových historie jsou obě pojetí této postavy stejná. Takový člověk, který byl popsán v knize, nám byl představen i ve filmové adaptaci. Strážmistr byl člověk holdující alkoholu, který ho nakonec stál i život.

4.3.4 Hansgeorg Heidenmann

KNIHA

Hansgeorg Heidenmann je bratrem Adelheid, o kterém tvrdila, že padl na frontě v Rusku. Tak tomu ovšem nebylo, jelikož se objevuje na mši v kostele v Černé Vodě.

Muž byl oblečen v lyžařské bundě a na nohou měl lyžařské boty.

V kostele byl zasažen strážmistrovou střelou, ale i přesto se mu podařilo utéct neznámo kam. Ještě v ten samý večer zamířil do bývalého domu jejich rodiny, kde nyní žil

Viktor. Hansgeorg chtěl spolu s Adelheid odejít z domu pryč. Zabalili tašku a kufr, ale jejich poklidný plán narušil Viktor, který je slyšel odcházet.

Hansgeorg všemu přihlížel z přitímní ve výklenku u knihovny, a když jeho sestra Viktora napadla svícem, chtěl do jeho bezvládného těla bodnout dýkou. Adelheid mu v tom však zabránila, a tak nechali bezvládného Viktora ležet na zemi a utekli.

Daleko se jim utéct nepovedlo, možná právě proto, že byl Hansgeorg zraněný. Pravděpodobně chtěli odjet vlakem do Orlí, protože přesně toto místo bylo označené na lístku, který se našel u Adelheid.

Důvod proč neodjeli, a proč se sourozenci rozdělili nám zůstává utajen. Mysleli, že mají větší šanci uprchnout každý zvlášť? Byl Hansgeorg natolik omezen svým zraněním, že se raději vzdal, aby měla jeho sestra naději na útěk? Nebo Adelheid nechtěla nadále zůstávat s bratrem, protože se rozcházel v postoji k Čechům? Víme jen, že Adelheid zatkli na nádraží a že Hansgeorga našli promrzlého v krmítku pro vysokou zvěř, odkud ho hlídka odvezla na saních. Toto je také poslední informace, kterou se o něm dozvídáme.

FILM

Hansgeorga ztvárňuje Zdeněk Mátl.

Hansgeorg právě vstává v jednom z pokojů v zámečku, když ho zahlédne Viktor. Viktor věděl, že se děje něco špatného, protože v koupelně našel mrtvé tělo strážmistra. Pravděpodobně ho zabil Hansgeorg, ale s jistotou nemůžeme určit, jaký podíl na tom nese jeho sestra Adelheid.

Tmavovlasý zanedbaný muž s vousy byl oblečen do hnědého svetru a trenýrek, měl bosé a velmi špinavé nohy.

U postele měl zbraň, dost možná tu, kterou zabil vrchního strážmistra, a začne divoce pálit po Viktorovi. Je zřejmé, že ho chce zabít, zabrání mu v tom Viktorova důmyslnost a Adelheid přicházející zvenčí.

Chtěli z domu odnést šperky, které dříve patřily jejich rodině. Hansgeorg chtěl pravděpodobně pomstít osud své rodiny a sestru, která byla nucena ve vlastním domě pracovat jako služebná. Možná chtěli společně utéct.

Hansgeorg byl silný a statný muž, při souboji s Viktorem měl značně fyzicky navrch.

KOMPARACE

Postava Hansgeorga se v jednotlivých pojetích odlišuje v mnoha skutečnostech. Už jen jeho objevení se v příběhu je zcela různé. Důstojnějšího seznámení s Hansgeorgem se dočkáváme v knize, kdy přichází na mši do kostela, není ozbrojený a nikoho nenapadne. Oproti tomu filmová adaptace vsadila na dramatičtější průběh, a to konkrétně v tom, že zanedbaný muž přenocoval přímo v zámečku a ihned, jak spatřil Viktora, začal na něho střílet. Hansgeorgovu důstojnost ovlivňuje také zvolené oblečení, protože lépe působí lyžařský oděv, než pouhý noční úbor.

Odlišně na mě působil i celkový charakter postavy a jeho pohnutky. V knize jsem byla více ochotna věřit, že chtěl se sestrou pouze utéct a začít život jinde. Hansgeorg vykreslený Vláčilem, byl oproti tomu více surový, chladný a toužil především po pomstě.

Bohužel se ani v jednom pojetí nedozvídáme, co se s Hansgeorgem nakonec stalo. V knize byl zatčen hlídkou, ale jeho následný osud je nejasný, kdežto film nám ani nenapověděl a nechal Hansgeorga volně zmizet.

4.3.5 Dívka s mlékem

KNIHA

Dívka, jejíž jméno nám nebylo prozrazeno, se v příběhu objevuje pouze dvakrát, a to ve velmi významných okamžicích z počátku příběhu a na jeho samém konci.

Poprvé se objevuje ve chvíli, kdy Viktorovi zachrání život tím, že ho upozorní na zaminované pole, do kterého hodlal vstoupit. Působí to, jako kdyby měla za úkol ho ochraňovat před nástrahami života.

Z Viktorových myšlenek na děvče získáváme obraz jeho vzhledu. Mělo na sobě volné letní šaty. Dívčina tvář byla bledá a vlasy spletené do copu měly barvu vyprahlého

žita. Její ramena byla vystouplá, a odhalená kolena dětská a hubená. Bylo jí patnáct let, na tváři měla přívětivý úsměv a Viktor v ní už neviděl dítě, díky jejím ženským pohybům.

Děvče jednalo rázně, z čehož bylo patrné, že její život nebyl jednoduchý a že z ní mluví zkušenosti. Křičela na přihlížející Němce a vyhrožovala, že je půjde nahlásit. Toto odhodlání pramenilo z toho, že celou válku žili s rodinou mezi nimi. Přihlíželi tomu, když Němci při odchodu podmiňovali mrtvolu, aby je místní nemohli pochovat.

Zkušenosti dívka nasbírala také při práci s otcem, protože její matka zemřela a sestra odešla do Opavy, takže zůstali na všechno sami dva. Starali se o dobytek a díky tomu měli hodně mléka. Na chvíli si děvče i posteskuje, že se Viktor má, že už se nemusí o nikoho starat.

Mléko s sebou měla dívka v cínové konvi i při setkání s Viktorem. Štědře odlila Viktorovi mléko do sodovkové lahve, když ji o to požádal. Na oplátku za to dostala poprvé v životě žvýkáci gumu. Mléko zde můžeme vnímat jako motiv života, což opět naznačuje dívčin vyšší úděl pomáhat a ochraňovat.

Ke druhému setkání s děvčetem dochází při Viktorově odchodu z vesnice, kdy se dívka ujišťuje, zdali si na ni Viktor ještě vzpomíná. Poví mu, že se o něho bála, protože ho vyhlížela, a on ani jednou nešel okolo.

Dívka se stává jediným člověkem z vesnice, kterému Viktor oznámí, že odchází z Černé Vody pryč. Současně s tím je to také jediný nepřímý náznak, slibující nové zítřky, protože děvče odchází na studia do Olomouce a doufá, že se tam spolu s Viktorem uvidí.

FILM

Děvče s mlékem ztvárňuje Jana Krupičková.

Dívka se s Viktorem setkává právě v okamžiku, když ho vidí procházet po zaminovaném poli. Zavolá na něho, upozorní ho a navede ho zpět na cestu, kde čeká, dokud se nevrátí.

Z dálky je pozorují Němci pracující na poli, na něž děvče rázně zavolá, že to na ně půjde říct. Vysvětlí Viktorovi, že mezi nimi s rodinou žili jako jediní celou válku a že Němci podmiňovali mrtvolu, aby nemohly být pohřbeny.

Světlovlasé děvče je oblečené do modrých šatů, přes které má přehozený hnědý svetr s knoflíky. Na nohou má punčochy a robustní vysoké černé boty, které svědčí o tom, že tvrdě pracuje.

S tím se také Viktorovi svěří právě ve chvíli, kdy ji požádá o trochu mléka. Prý jsou s otcem na všechno sami, protože matka zemřela a její sestra Vilma utekla do Opavy. Vrcholí to okamžikem, kdy dívka prohlásí, že se Viktor má, protože už se nemusí o nikoho starat.

KOMPARACE

O pojetí postavy děvčete můžeme říci, že v knize se zdá její úloha v příběhu důležitější. Už samotný fakt, že se setkávají jak při příchodu Viktora, tak při jeho odchodu, je určitým způsobem významnější. Jejich první setkání otevírá příběh a zároveň druhé shledání v závěru uzavírá pomyslný kruh.

To, že se spolu ve filmu nesetkají při Viktorově odchodu, také neumožňuje vnímat jejich střetnutí jako osudové. V knize se zdálo, že děvčeti na Viktorovi záleželo a že přání, aby se znovu shledali naznačuje budoucnost i mimo rámec vesnice.

Myslím, že ztvárnění vzhledu děvčete ve filmu bylo výstižné. Rozdíl můžeme vnímat jen v tom, že v knize dívku potkáváme v době sklonku léta, kdežto ve filmu se jedná už spíše o podzim. Tomuto rozporu odpovídá i oblečení, protože k letním šatům má děvče ve filmu oblečený hnědý svetr.

Vrcholem jejich setkání je v knize i ve filmu moment, kdy děvče řekne, že se Viktor má, že už se nemusí o nikoho starat. Jedná se o okamžik, kdy se o Viktora někdo zajímá, a díky tomu se poprvé může nahlas svěřit s tím, že na světě nikoho nemá.

5 KNIHA, NEBO FILM?

Tento prostor bych ráda využila na shrnutí všech pocitů a myšlenek, které mě v průběhu této práce provázely. Doufám, že za pomoci těchto zamyšlení dokáži odpovědět na otázku, kterou si kladu v názvu kapitoly.

Nebude vůbec snadné, je-li to vůbec možné, určit které médium si vede lépe ve zpracování stejné látky. S jistotou mohu tvrdit jen to, že obě díla jsou mistrovská a že nesou určité poselství. Pomohu si tvrzením pana Bílka, že „*Je nutné si uvědomit, že četba románu a shlédnutí filmové verze není jedno a totéž, že nevnímáme tentýž text.*“⁴⁶ Ono však svádí postavit tato pojetí vedle sebe a donekonečna je srovnávat, však o tom také tato práce pojednává. Není možné vnímat tyto světy odděleně, když jeden vychází z druhého. Nemohu již vidět filmové zpracování izolovaně a hodnotit ho bez přihlídnutí k předloze. Marie Mravcová ve své publikaci *Literatura ve filmu* přímo uvádí, že „*Předloha se nutně stává kritériem hodnocení a pozadím pro adekvátní pochopení a postižení smyslu své filmové verze.*“⁴⁷

Z mého pohledu má film natočený podle literární předlohy nezáviděníhodnou pozici. Mohou nastat dvě situace, a to, když je film zpracován podle literární předlohy, která nebyla do té doby v povědomí širší veřejnosti, a díky zfilmování dojde k podnícení zájmu o literární podobu. Nebo, když je film natočený podle populární předlohy a divák sleduje adaptaci s vysokým očekáváním, vyvolaným předcházející pozitivní zkušeností s knihou.

V knize *12 pádů scenáristiky* se objevuje pěkná myšlenka o tom, že je nutné od sebe odlišovat spolupráci diváka a čtenáře. Kniha i dobrý film si žádají velmi aktivního diváka, který pouze mechanicky nekonzumuje, co je mu předložené. Poselstvím těchto slov je především to, že film není určen pouze pasivnímu konzumentovi, ale že spolupráce s filmovým divákem je odlišná od té se čtenářem.⁴⁸

46 BÍLEK, Petr. *Literatura a film. Host do školy*. 2007, 23(3), s. 18.

47 MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. Praha: 1990, s. 5.

48 MATHAUSOVÁ, Milena. *12 pádů scenáristiky: Scenáristický slabikář*. Praha: 1996, s.13.

Za sebe mohu říci, že jsem srdcem spíše čtenář, tudíž mi je častokrát kniha bližší. Snad je to tím, že literatura člověku umožňuje promítat své představy do příběhu a zároveň mu poskytuje pohodlí v podobě přesného popisu postav, prostředí a pocitů.

Pro úplnost a přehlednost rozdělím tuto kapitolu na části, ve kterých zhodnotím sama za sebe všechny sledované kódy, které byly výše podrobně zanalyzované.

PŘÍBĚH

Knižní příběh Adelheid je velmi osobitý a zhmotňuje autorovy vzpomínky, zkušenosti a postoje. Jak již bylo zmíněno, tak Vladimír Körner je poznamenán svým dětstvím, protože byl přítomen u smrti svého otce, ale také sledoval odsun Němců z českého území. Jeho zážitky se tak prolínají celou novelou, která je tématicky orientovaná právě na problematiku českoněmeckých vztahů. Oproti tomu ve filmovém zpracování se více než o vztah Němců a Čechů jedná o milostný vztah Viktora a Adelheid. I filmem rezonuje společenská situace v pohraničí, ale není to tak zřetelné.

Díky tomu, že na scénáři spolupracovali Vlášil a Körner společně, tak by se dalo říci, že v rovině příběhu se oba světy protínají. Velký odklon od předlohy můžeme vidět pouze v napadení Viktora Hansgeorgem a Adelheid.

Konec příběhu zůstává otevřený, což každému z nás umožňuje doplnit Viktorův osud po svém. Oběma tvůrci bylo naznačeno, že takto příběh nekončí, protože nic není dokonáno. Podle mého názoru bylo také z atmosféry zřejmé, že úděl hlavního hrdiny ani v budoucnu nebude šťastný.

PROSTŘEDÍ

Zasazení do pohraničí v období přelomu podzimu a zimy se jeví vzhledem k tématu jako velmi zdařilé. Pochmurné počasí vystihuje nejen atmosféru ve společnosti, ale také rozpoložení hrdinů. Viktor se z podzimu a padajícího listí radoval, což podle mého názoru poukazuje na to, že se hlavní hrdina rád oddával pocitům melancholie a zmaru. Hledal lásku a místo kam patří, ale současně s tím nechtěl vynaložit příliš snahy, protože byl skeptický a bál se zklamání a samoty. Všechny tyto pocity se odrážely také z prostředí opuštěného a zchátralého zámečku, nebo z chladných a nevyzpytatelných hor.

Podobná atmosféra panovala jak ve filmu, tak v knize. Myslím, že pan Vlášil dokázal najít a vytvořit věrohodné prostředí, vytvářející stejnou náladu, jaká je vylíčena v knize. Téměř bych se přikláněla k tomu, že kamera zachycující přírodu, pole, lesy a hory zanechala silnější dojem, než detailní popis v literární podobě.

POSTAVY

Při čtení knihy pracuje fantazie na plné obrátky a vytváří čtenáři prostor na to, aby si mnohé mohl domyslet sám. Jinak tomu není ani u postav, jejichž vzhled je nám nastíněn, ale na představivosti každého z nás je domyslet si detaily.

Myslím si, že vhodný výběr herců, jež ztvární konkrétní postavy dle předlohy, je pro režiséra nesnadný úkol. Právě herecké obsazení hraje klíčovou roli v tom, jak finální výsledek bude na diváka působit. Postavy musejí být pro diváka věrohodné, což může být obtížné, pokud publikum sleduje film s očekáváním určitého zevnějšku hrdinů.

V dramatu Adelheid byl výběr herců pečlivý, protože Vlášil hledal neokoukané tváře, ale zároveň dobré herce. Myslím, že se mu vhodné obsazení filmu z velké části podařilo. Petr Čepek v roli Viktora se mi velmi zamlouval. V knize byl sice hlavní hrdina popisován jako světlovlasý muž, ale mně osobně tmavovlasý Viktor pasoval do romanticky laděného příběhu více. Petr Čepek se role zhostil skvěle a jeho herecké výkony mi přišly uvěřitelné. Méně se mi zamlouvalo obsazení Adelheid Emmou Černou, protože byla až příliš odlišná oproti Němce popsané v knize. Čekala jsem robustní ženu neustále oblečenou do nevzhledných punčoch, ale ve filmu se objevila krásná herečka se štíhlou postavou.

Vypuštěné bylo ve filmovém zpracování psychologické podkreslení charakterů postav. Bylo složitější odhadnout, jak se kdo cítí, nebo jaký má kdo ke komu vztah. Naproti tomu v knize byl kladený velký důraz na myšlenky a vnitřní prožívání postav. Novela působila zřetelně více pesimistickým dojmem, což může být výsledkem životního rozpoložení literáta Vladimíra Körnera, protože jak již víme, tak zaujímá pesimistický postoj ke světu i životu. Je tedy možné, že jeho osobní postoje promítá do svých postav.

Ani po dlouhých úvahách, které mě přivedly až do tohoto bodu, nedokáži odpovědět na otázku, zdali kniha, nebo film?

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce byla komparace příběhu, postav a prostředí novely *Adelheid* a její filmové adaptace režírované Františkem Vláčilem. Provedením komparace těchto sledovaných kódů jsem dospěla k závěru, že obě pojetí jsou rozličná hned v mnoha aspektech. Nejzásadnějším momentem je srovnání událostí v závěru příběhu, kdy se oba útvary fundamentálně rozcházejí.

Přes všechny odlišnosti ať drobné či zásadnější je nutné si uvědomit, že pro běžného čtenáře a diváka je vyznění díla téměř nezměněno. Hlavní myšlenka příběhu, téma i celková atmosféra jsou zachovány bez výraznější změny. Tato podobnost a soudržnost je způsobena z velké míry tím, že se na scénáři k filmové adaptaci podílel autor literární předlohy, tedy Vladimír Körner osobně.

V této práci jsem se také obšírně zabývala životy obou tvůrců, které měly zásadní vliv na jejich tvorbu. Jak Vladimír Körner, tak František Vláčil byli v mládí přímými svědky smrti, která tímto dílem prostupuje od počátku do konce. Autor literární předlohy dokonce přihlížel smrti svého otce, čímž se vysvětluje nálada příběhu v poválečném pohraničí, kterou své novele předal.

Myslím, že se mi podařilo dodržet stanovenou osnovu a zároveň důkladně zanalyzovat každou vymezenou kapitolu. Některé části jsou rozsáhlejší než jsem očekávala, jedná se především o podkapitolu *Příběh*, která si vyžadovala největší prostor pro srovnávání.

Doufám, že z práce vyzařuje můj zájem o téma a láska k literatuře i filmu. *Adelheid* je i dnes velmi zajímavým a inspirativním příběhem, který si, jak pevně věřím, najde své příznivce v jakékoli době.

RESUMÉ

This bachelor thesis deals with comparison of a Czech novel *Adelheid* by Vladimír Körner and its film adaptation directed by František Vlácil, made in 1969. Special attention is paid to the comparison of the story, characters and environments. First chapter contains biography of the two writers. Second chapters contains general information about the novel. The following chapter conveys the film adaptation. Fourth chapter includes interpretational analysis of three monitored codes. Fifth chapter contains a reflection on whether to choose a film or a book. Finally, we can say that the film is based on a novel. Processing is different in many aspects, nevertheless they still have the same core.

Tato bakalářská práce se zabývá porovnáním novely *Adelheid* od českého spisovatele Vladimíra Körnera a filmové adaptace režiséra Františka Vlácil z roku 1969. Zvláštní pozornost je věnována komparaci příběhu, postav a prostředí. První kapitola obsahuje biografii obou autorů. Ve druhé kapitole jsou obsaženy obecné informace o novele *Adelheid*. Kapitola následující pojednává o filmové adaptaci. Čtvrtá kapitola zahrnuje interpretační analýzu tří sledovaných kódů – příběh, postavy, prostředí. Pátá kapitola obsahuje zamyšlení nad otázkou: kniha, nebo film? V samém závěru můžeme říci, že film vychází ze své předlohy. V mnoha aspektech se od sebe liší, ale hlavní myšlenka zůstává zachována.

SEZNAM LITERATURY**Knihy:**

Film a literatura: Filmový sborník historický. Sv. 1. Praha: Čes. filmový ústav, 1988, s. 7-300.

Sborníky historie.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání.* Praha: ÚČL AV ČR, 2009. ISBN 978-80-85778-61-8.

GAJDOŠÍK, Petr. *František Vlášil: Život a dílo.* Příbram: Camera obscura, 2018. ISBN 978-80-903678-9-0.

KÖRNER, Vladimír. *Adelheid.* 4. vyd. Praha: Argo, 2019. ISBN 978-80-257-2756-0.

KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009.* Praha: Dauphin, 2009. ISBN 978-80-7272-237-2.

MATHAUISOVÁ, Milena. *12 pádů scenáristiky: Scenáristický slabikář.* Praha: Victoria Publishing, 1996. ISBN 80-7187-071-4

MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu.* 1. vyd. Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80-7023-062-2.

ŽALMAN, Jan. *Umlčený film.* Praha: KMa, 2008. ISBN 978-80-7309-573-4.

Periodika:

BALDÝNSKÝ, Tomáš. František Vlášil: Causa. *Reflex.* 1999, **10**(5), s. 56-59. ISSN 0862-6634.

BÍLEK, Petr. Literatura a film. *Host do školy.* 2007, **23**(3), s. 18-19. ISSN 1211-9938.

BUBENÍČEK, Petr. Tvůrčí filmový přepis: Adelheid. *Bohemica litteraria.* 2011, **14**(1), s. 30-39. ISSN 1213-2144

KOPANĚVOVÁ, Galina, Vlášil s Körnerom po druhé – Adelheid. *Film a divadlo,* 1969, **13**(26), s. 13. ISSN 0862-7258.

Elektronické zdroje:

Čeština ve slovníku [online]. ©2019. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <https://www.cestinaveslovníku.cz/konotace/>

Filmová místa [online]. Považská Bystrica. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.filmovamista.cz/>

LOPOUR, Ladislav. František Uldrich: Biografie. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: [František Uldrich | ČSFD.cz \(csfd.cz\)](https://www.csfd.cz/frantisek-uldrich/)

Slovník literárních pojmů [online]. Brno: MUNI. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/weng/literatura/_items/items_all.html#h

VALA, Jaroslav. *Úvod do studia literatury* [online]. Olomouc: 2017, s. 4-66 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <http://kcj2.upol.cz/vala/udslbopora.pdf>

Film:

Adelheid, 1969 [film]. Režie František VLÁČIL. Podle literární předlohy Vladimíra Körnera. Československo.